

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту

В. о. завідувача кафедри публічного управління

та державної служби

к.держ.упр., доц. Л. В. Набока

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

281 Публічне управління та адміністрування

28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець

Здобувач 2 курсу, групи ЗПУА-2-(23)

І. І. Орос

Науковий керівник

д.держ.упр., проф.

Ю. О. Куц

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	7
1.1 Сутнісні характеристики національної безпеки в науці публічного управління та адміністрування.....	7
1.2 Сфера державної політики забезпечення національної безпеки як об'єкт публічного управління.....	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	26
2.1 Нормативно-правові засади державної політики забезпечення національної безпеки.....	26
2.2 Організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану на регіональному рівні.....	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ.....	46
3.1 Запровадження цифрових технологій у сфері національної безпеки...	46
3.2 Урахування регіональної специфіки в державній політиці забезпечення національної безпеки.....	54
ВИСНОВКИ.....	62
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	67
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України і посягання на її територіальну цілісність з боку агресивного режиму вагомим значення набуває дослідження питань, пов'язаних із державною політикою забезпечення національної безпеки в Україні, на регіональному рівні зокрема.

Актуальність дослідження також обумовлена потребою сучасної науки взагалі та науки публічного управління та адміністрування. Безпосередньо, у виробленні новітніх концептуальних підходів до оцінки тенденцій розвитку державної політики забезпечення національної безпеки. А також виокремлення механізмів і чинників її формування та реалізації в умовах сучасних глобалізаційних викликів.

Вироблення дієвих механізмів удосконалення державної політики забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні є необхідною умовою подальшого поступу держави на найближчі десятиліття. У зв'язку з цим аналіз та узагальнення наукових підходів щодо концепту національної безпеки, визначення оптимальних засобів, шляхів і способів її забезпечення має доленосне значення для сучасної системи публічного управління в нашій державі.

Актуальність теми магістерського дослідження зумовлена також необхідністю розробки пропозицій щодо удосконалення державної політики забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні, особливо в тих регіонах, де ведуться бойові дії, Харківського регіону безпосередньо.

Проблеми державного, публічного управління та адміністрування, місцевого самоврядування, розвитку територіальних громад, публічного управління у сфері національної безпеки ґрунтовно досліджуються в працях Харківських науковців, зокрема: В. Бульби, С. Газарян, Ю. Дідок, С. Домбровської, І. Дунаєва, В. Дзюндзюка, В. Єлагіна, О. Жадана, Д. Карамишева, О. Коротич, О. Крутій, О. Крюкова, Ю. Куца, М. Латиніна, С. Майстра, В.

Мамонової, В. Мартиненка, В. Наконечного, О. Орлова, В. Сичової, В. Соловиха, О. Труша, Н. Статівки, Ю. Ульяновченка та ін.

Незважаючи на достатньо велику наукову значимість досліджень, які були проведені вищеназваними науковцями, до цього часу недостатньо дослідженою залишається низка питань щодо модернізації публічно-управлінських механізмів забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні, що обумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження. Метою магістерського дослідження є обґрунтувати з науково-методичної точки зору підходи щодо вдосконалення процесів публічного управління у сфері національної безпеки держави, забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні та розробити практичні рекомендації у руслі вирішення цього питання.

Для реалізації мети дослідження було передбачено вирішення таких завдань:

- з'ясувати сутнісні характеристики національної безпеки в науці публічного управління та адміністрування;
- виокремити сферу державної політики забезпечення національної безпеки як об'єкт публічного управління;
- узагальнити нормативно-правові засади державної політики забезпечення національної безпеки;
- проаналізувати організацію взаємодії суб'єктів сектору забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану на регіональному рівні;
- розробити шляхи вдосконалення державної політики забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні.

Об'єктом дослідження є державна політика в сфері національної безпеки.

Предметом дослідження є державна політика забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні.

Методи дослідження. Теоретико-методичним підґрунтям дослідження є фундаментальні засади теорії публічного та адміністрування. Для вирішення

завдань магістерського дослідження застосовувалися такі методи загального і спеціального наукового пізнання:

- діалектичний метод – для з'ясування особливостей розвитку досліджуваного об'єкта;
- метод аналітичної абстракції – для вивчення сутності державної політики забезпечення національної безпеки, на регіональному рівні безпосередньо;
- метод аналогії та моделювання – для розробки алгоритму захисту національної безпеки від внутрішніх та зовнішніх загроз та вироблення конкретних пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення державної політики забезпечення національної безпеки на регіональному рівні;

Інформаційно-аналітичним підґрунтям магістерської роботи виступили наукові здобутки та прикладні напрацювання вчених і практиків, нормативно-правові документи, в яких розкриваються механізми регулюванню відносин у сфері національної безпеки, статистичні дані органів публічної влади, а також доробки самого автора магістерського дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Магістерську роботу виконано в межах Комплексного наукового проєкту Інституту державного управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Державне управління та місцеве самоврядування», з яким пов'язано і наукове дослідження, що проводилося кафедрою публічного управління та державної служби за темою «Розвиток персоналу публічної служби в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U007131). Зокрема, у річницю цих досліджень магістрант обґрунтовує структурні складники системи діяльності органів публічного управління та адміністрування щодо публічного управління у сфері організації національної безпеки на регіональному рівні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено теоретичні та методичні положення, дають змогу підвищити ефективність державної політики забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні, можуть бути використані в практичній роботі,

зокрема в діяльності структур регіонального рівня забезпечення національної безпеки, а також в навчальному процесі ННІ «Інституту державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні дисципліни «Територіальна організація влади».

Апробація результатів роботи. Основні положення магістерської роботи були впроваджені в практику під час практичної діяльності автора.

Результати й висновки дослідження обговорювалися на кафедрі публічного управління та державної служби ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1 Сутнісні характеристики національної безпеки в науці публічного управління та адміністрування

Виклики, пов'язані з існуванням сучасних держав, виклики і загрози національній безпеці, є, без сумніву, одними з найважливіших проблем сьогодення. Водночас загрози, пов'язані з воєнними діями, техногенними аваріями та катастрофами, кліматичними змінами, кризами та конфліктами все частіше постають на порядок денний. Особливо в сучасній Україні. І пошук механізмів їх розв'язання є надто актуальними. Питання ефективності держави та її системи публічного управління щодо захисту населення від усього спектра загроз, котрі постають перед сучасними державами висувуються на передній план сьогодення. Тому потреба в забезпеченні безпеки стала однією з головних причин об'єднання людей, масштаби якої зростали з подальшим розвитком суспільства. Це передбачає збільшення можливостей і ресурсів людини, суспільства та держави в різних сферах буття. З огляду на це надзвичайно важливим і актуальним видається окреслення наукових підходів щодо визначення інструментів (наукові категорії, поняття і т. ін.), які допоможуть краще зрозуміти суть національної безпеки.

Термін «національна безпека» міцно закріпився у міжнародній політиці та суспільному дискурсі, набуваючи значущості для всіх сфер державного управління. Під цим поняттям зазвичай розуміють стан, який дозволяє гарантувати захист особистості, суспільства та держави від різних загроз та ризиків незалежно від їх природи. Це сприятиме забезпеченню конституційних прав і свобод громадян, високої якості життя. А також збереженню територіальної цілісності та суверенітету України. Національна безпека є

невід'ємною складовою забезпечення надійного рівня обороноздатності держави. Також є умовою забезпечення її стабільного розвитку та інтеграції до міжнародних структур безпеки.

Щодо сфери публічного управління в контексті національної безпеки, слід зазначити, що саме поняття «публічне управління» ще не набуло усталеного визначення в наукових колах. Наприклад, в етимологічному словнику української мови термін «публіка» означає групу людей, яка збирається у певному місці. Також може позначати народ, слухачів, глядачів. Деякі лексикографи трактують термін «публічний» від латинського "publica" як "народ", "суспільство", що відображає ідеї загальної відкритості, загальнодоступності та належності всім. Подібно, в юридичній термінології «публічний» асоціюється зі словосполученнями на кшталт «публічна влада» і «публічне право», підкреслюючи, що джерелом влади є народ. Таким чином, публічне управління на практиці виступає як процес участі громадян у керуванні державними процесами.

Розвиток публічного управління у сфері національної безпеки вимагає подальшого теоретичного та практичного осмислення. Оскільки ця концепція охоплює широке коло питань, які стосуються як захисту держави від зовнішніх загроз, так і забезпечення стабільності та добробуту всередині країни. Зміцнення національної безпеки залежить від ефективного використання ресурсів для захисту критичної інфраструктури. Також від створення ефективної системи захисту інформаційного простору, від забезпечення громадського порядку та стабільності на рівні територіальних громад, що посилює рівень соціальної стійкості [7].

Публічне врядування і публічне адміністрування (англ. - government, governance and public administration), на думку А. Колодій, – два різновиди управлінської діяльності інституцій публічної влади. Завдяки цій діяльності держава та громадянське суспільство забезпечують самокерованість (самоврядність) усієї суспільної системи та її розвиток у певному, визначеному напрямку [31].

Публічне врядування і публічне адміністрування позначають два різні, хоча і взаємно доповнювані та щільно пов'язані між собою види управлінської діяльності. Називаючи їх, у посткомуністичних країнах переважно говорять про “державне управління”. Тоді як у більшості демократичних країн вживають терміни “врядування” та “публічне адміністрування” (англ. - public administration).

Врядування здійснюється на різних рівнях суспільної системи шляхом визначення напрямку розвитку, прийняття і впровадження загальнозначущих для певного рівня рішень. Вони на загальнонаціональному рівні мають переважно, хоч і не винятково політичне спрямування. Іншими словами, врядування дорівнює виробленню і здійсненню публічної політики. Публічної - значить такої, яка є справою суспільства, громади, кожного її члена, а не лише офіційних уповноважених осіб. Суб'єктами врядування є владні структури та окремі політики (політичні діячі і політичні посадовці), насамперед виконавча влада, але не тільки. Необхідність перетворення проектів найбільш значущих рішень на закони робить співучасником врядування законодавчий орган [81].

Окрім того, в Європі зараз відбувається зміна управлінської парадигми. Внаслідок того усе більшого поширення набуває підхід до управлінських проблем з позицій “врядування” не як government - урядового управління, а як “governance ” - публічного (суспільного) управління. У цьому задіяні усі зацікавлені сторони: уряд, бізнес, громадянське суспільство. Воно містить у собі конотацію виходу управлінської діяльності за межі уряду, “роздержавлення” управлінських функцій. Також передачі значної їх частини від уряду до інших суспільних суб'єктів задля досягнення кращої керованості суспільства, його впорядкованості і спрямування на досягнення стратегічних цілей. Цей термін означає перехід від розуміння управління як ієрархічної (вертикальної) системи контролю згори вниз до його сприйняття як процесу. Цей процес спрямований на горизонтальну, мережеву взаємодію, завдяки якій відбувається скеровування суспільних суб'єктів на певні бажані чи корисні цілі.

Іншим є зміст поняття публічного адміністрування. Адміністрування (англ. administration) - вид організаційно-розпорядчої діяльності. Він спрямований на підготовку та впровадження рішень, управління персоналом, надання послуг населенню. Публічне адміністрування (державне управління - за традиційною пострадянською термінологією) - це технічна складова врядування. Воно має здійснюватись на професійній (неполітичній) основі. І чим далі, тим більше звертатиметься до залучення недержавних партнерів для спільного вирішення проблем, що постають у цій сфері управлінської діяльності [31, с. 488-490].

Публічне управління часто асоціюється з управлінням державним. Державне управління Ю. Сурмін, В. Бакуменко і А. Михненко розглядають як діяльність держави (органів державної влади). Воно спрямоване на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян. На узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві. Та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами [76, с. 150].

Більш розширене визначення державного управління надано в Енциклопедії державного управління. Державне управління (англ. governance) - діяльність держави (органів державної влади). Ю. Ковбасюк і В. Бакуменко у Енциклопедії державного управління (Київ, НАДУ, 2011) визначають як спрямоване на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави. Також основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві. Та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами. Видатний німецький учений М.Вебер визначив державне управління як конкретний вид діяльності щодо здійснення державної влади. Він має функціональну та компетенційну специфіку, що відрізняє її від інших видів та форм реалізації державної влади. В енциклопедії Britanika державне управління охарактеризоване як діяльність, що включає здійснення політики та програм урядів.

Ключовими поняттями для державного управління є держава і державна влада. Оскільки воно є способом функціонування й реалізації державної влади з метою становлення і розвитку держави.

Держава є основним інструментом політичної системи суспільства, що здійснює управління останнім. Держава забезпечує охорону його економічної та соціальної структури, організацію й упорядкування соціально неоднорідного суспільства, забезпечення його цілісності та безпеки. Це історично складена структура для забезпечення потреб політичної еліти, соціальних груп і громадян [30, с. 157-159].

Державне управління є процесом. Необхідно визначити, що це за явище. Так, процес державного управління (англ. government), на думку В. Бакуменка це свідомо і цілеспрямована послідовна діяльність. Вона пов'язана з реалізацією державно-владних повноважень суб'єктами державного управління. Унаслідок чого відбувається зміна суспільних станів, подій і явищ. Він спрямований на втілення в життя державної стратегії та політики. Цей процес є основним способом реалізації суб'єкт-об'єктних відносин на державному рівні. Де суб'єктом державного управління є система державної влади у формі спеціально утворених органів. Між цими органами розподілені певні функції державного управління, а об'єктом державного управління є все суспільство. Основними елементами у процесі, які можуть виконуватися у різних комбінаціях та послідовності на різних етапах становлення і розвитку держави, є [4]:

- визначення форми державного правління.
- визначення державного режиму.
- визначення державного устрою.
- визначення основних цілей і функцій держави, їх пріоритетності.
- розподіл повноважень між вищими органами державної влади (між гілками влади).
- визначення стратегії розвитку держави.
- визначення структури органів державної влади (відповідно до стратегічних цілей та функцій держави).

- визначення або коригування завдань і функцій органів державної влади.
- розроблення державної політики за основними напрямками діяльності держави.
- програмування (формування плану дій), розроблення сценаріїв і графіків реалізації функцій органів державної влади (складу і послідовності завдань, програм, проектів, інших заходів).
- складання бюджету (розрахунок обсягу витрат і розподіл ресурсів за роботами, запланованими для досягнення цілей); реалізація державної політики (оперативне та тактичне управління).

Процес державного управління є сукупністю неперервних взаємопов'язаних дій та функцій, спрямованих на забезпечення досягнення цілей держави. В будь-якій країні він утворюється внаслідок взаємодії системи. Або окремих органів державної влади та управління (суб'єкт) із суспільством або між собою (об'єкт такого управління). Це, насамперед, процес вироблення та реалізації регулюючих, організуючих і контролюючих впливів у будь-яких сферах і галузях суспільства. Це є основою діяльності органів державної влади та управління. Його характеристики і властивості безпосередньо пов'язані з становленням і розвитком системи державної влади та суспільства. Вони відображають як їх особливості, так і особливості відповідних державно-управлінських (суб'єкт-об'єктних, суб'єкт- суб'єктних і об'єкт-суб'єктних) відносин у часовому вимірі.

Процес державного управління є формою існування динамічної системи таких відносин. Це узагальнений інтегрований процес, який фактично складається з численних процесів державного управління. Вони конкретизуються на циклах управління через визначення певних суб'єктів та об'єктів управління. Саме дослідження узагальненого процесу дає змогу правильно оцінювати проблемні ситуації становлення і розвитку державного управління в країні. Адже згідно з закономірністю цілісності системи в ній виникають інтегративні якості, не властиві окремим компонентам. Ефективність процесу державного управління залежить від дієздатності системи державної

влади та стану суспільства, рівня та активності суспільної діяльності. Як зазначав відомий український учений В. Цветков, методологічно істотним для дослідження проблеми визначення ефективності державного управління є фіксування того, в якому режимі функціонує управління. За його оцінкою, державне управління може здійснюватися в двох режимах - нормальному та надзвичайному [81].

Така дуальна оцінка допомагає краще зрозуміти сутність проблемної ситуації розвитку процесу державного управління. Вона з позиції системної філософії виникає внаслідок невідповідності існуючого і бажаного стану як цього процесу. Так і системи державного управління загалом. На думку Г. Атаманчука, проблемна ситуація породжується діалектикою життя і виникає тоді, коли стає явною необхідність зміни цілей та параметрів діяльності, що задані [4, с. 127-128].

Тобто публічне управління більш широке поняття, ніж державне управління. Воно включає в себе й управління системою місцевого самоврядування й громадськістю. Тобто громадянами й громадянським суспільством.

Публічне управління здійснюється на підставі державної політики. Державна політика, за визначенням В. Бакуменка і С. Попова, (англ. state policy) - це напрям дій або утримання від них, обраний органами державної влади для розв'язування певної проблеми. Або сукупності взаємопов'язаних проблем. Вона є засобом, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній області. Використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є в його розпорядженні. Коли проблема чітко окреслена, визначені основні завдання щодо її вирішення, а також необхідні для цього ресурси і засоби, тобто коли існує конкретний план дій. Він стає політикою. Загальний план дій державних органів для розв'язання суспільних проблем включає такі елементи, як: розробка політичної стратегії і цілей. Також оцінку витрат по альтернативних програмах, їх обговорення, консультування, вибір і прийняття рішення, моніторинг виконання та інші.

Найголовнішим результатом державної політики є успіх у досягненні визначених цілей [5, с. 122-123].

В Україні термін «національна безпека» отримав офіційне застосування з 1992 року. Його нормативне визначення вперше було закріплено у Концепції (Основах державної політики) національної безпеки України. Відповідно до цього документу, національна безпека визначалась як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Це є необхідною умовою для збереження та розвитку духовних і матеріальних цінностей. Основними об'єктами національної безпеки вказувались громадянин (його права та свободи), суспільство (його духовні й матеріальні цінності). Та держава (її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність, недоторканність кордонів). Хоча з часом цей документ втратив чинність, його положення заклали основу для подальшого розвитку поняття.

Науковці приділили значну увагу визначенню сутності та змісту поняття «національна безпека». Це сприяло виникненню різних підходів до його тлумачення. Однак особливе значення має трактування законодавця. Адже законодавче бачення цієї категорії визначає концептуальні межі й орієнтири для державної політики у сфері безпеки. Так, стаття 1 Закону України «Про основи національної безпеки» від 19 червня 2003 року (який нині втратив чинність) також трактувала поняття національної безпеки. Це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави. При якому забезпечується стабільний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, попередження та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам. Це визначення підкреслювало стратегічне значення своєчасного реагування на загрози, що відповідає загальносвітовим підходам до питань національної безпеки.

Сучасне визначення поняття «національна безпека» було закріплене у новому Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. За цим документом, національна безпека України

визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу. Та інших національних інтересів від реальних та потенційних загроз. Це тлумачення зосереджується на важливості захисту державного суверенітету та демократичних основ держави. Підкреслюється їхню роль як фундаментальних елементів національної безпеки України. Таким чином, концепція національної безпеки поступово трансформувалася, відображаючи розвиток державної політики безпеки у відповідь на динамічні внутрішні та зовнішні загрози [60].

У сучасних дослідженнях поняття «національна безпека» визначається як складна система, що охоплює різні аспекти захищеності та безпеки національних цінностей і ресурсів. Науковці відзначають, що національна безпека передбачає не лише відсутність загроз. Але й забезпечення захисту особистості, суспільства та держави в умовах динамічного середовища. Національна безпека розглядається як системне явище. Воно побудоване на принципах цілісності, стійкості, взаємодії компонентів і здатності до саморегуляції. Така концепція передбачає адаптивну сукупність заходів. Вони спрямовані на підтримання стабільності та попередження небезпек, уможливорюючи збереження властивих об'єкту безпеки рис навіть у контексті потенційних загроз [60].

Значний внесок у формування підходів до розуміння національної безпеки зробили дослідники М. Косолапов та Г. Пономаренко. М. Косолапов підкреслює динамічний характер безпеки, визначаючи її як стабільність. Що може підтримуватися протягом тривалого часу за рахунок досить гнучкої системи захисту від найбільш значущих загроз і небезпек. Він також акцентує увагу на необхідності раннього виявлення та розпізнавання потенційних викликів. Це дозволяє своєчасно вживати відповідні заходи для нейтралізації загроз, забезпечуючи надійний рівень захищеності національних інтересів.

Г. Пономаренко розглядає національну безпеку переважно через призму захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави від внутрішніх загроз. З його точки зору, гарантія внутрішньої безпеки значною мірою забезпечується оперативно-службовою діяльністю органів спеціального

призначення. Зокрема підрозділів Служби безпеки України, які мають повноваження застосовувати оперативно-розшукові методи для попередження та припинення злочинних дій. Таким чином, ця концепція зосереджена на безпосередньому нейтралізуванні внутрішніх загроз. Що мають потенціал порушити стабільність та поставити під загрозу життєво важливі інтереси держави [50].

Отже, національна безпека держави, як об'єкт організаційно-правової охорони та захисту населення, є специфічною сферою суспільних відносин. Вони формуються з метою забезпечення стабільних умов для всебічного розвитку та функціонування суспільства. Ця сфера охоплює широкий спектр дій, спрямованих на створення безпечного середовища. Воно здатне підтримувати національну стабільність, а також дозволяє зберегти економічний, політичний та культурний потенціал країни. Основним завданням організаційно-правової охорони національної безпеки є своєчасне виявлення, аналіз та упередження загроз, які можуть безпосередньо чи опосередковано впливати на національні інтереси та ставити під загрозу життєво важливі аспекти суспільного життя.

1.2 Сфера державної політики забезпечення національної безпеки як об'єкт публічного управління

Вітчизняні та закордонні дослідники намагаються попередити ті чи інші кризові явища. Вони слушно наголошують, що технології, пов'язані зі штучним інтелектом, змінюють звичний порядок життя, у т.ч. у внутрішній та міжнародній безпеці. Крім того, ці технології забезпечують трансформацію системи публічного управління у сфері забезпечення національної безпеки. Вони передбачають застосування інших підходів до всієї гарантування глобальної системи безпеки. Проте як саме змінюється система безпеки держави під впливом поширення «штучного інтелекту». З огляду на це можемо відзначити важливість науково-теоретичного дослідження особливостей такого впливу штучного інтелекту на зазначену сферу суспільної життєдіяльності [13].

Публічне управління національною безпекою – специфічний вид та невід’ємна складова державного управління. Воно охоплює соціальну, економічну, гуманітарну та політичну сфери життєдіяльності суспільства та держави і є цілеспрямованою діяльністю суб’єктів забезпечення національної безпеки. Вони у межах чинного законодавства, та використовуючи наявні можливості держави (дипломатичні, воєнні, економічні, інтелектуальні, інформаційні). Здійснюють розробку й реалізацію владних, регулюючих, координуючих, контролюючих та нормативних державно-управлінських впливів на об’єкти національної безпеки. Це робиться з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз сталому розвитку людини, суспільства і держави (передусім їх життєво важливим інтересам) [70, с. 182-183].

При цьому саме держава є суб’єктом забезпечення нацбезпеки шляхом реалізації функції у розглядуваній сфері. Вона регламентує діяльність органів та інших інституцій усіх сучасних гілок влади. Так, вона має гарантувати захист прав і свобод людини та громадянина й цінностей суспільства (матеріальних, духовних тощо). Також особисту безпеку громадян, цього суспільства та влади, однак останню – насамперед стосовно територіальної цілісності й суверенітету держави та конституційного ладу [68].

У контексті забезпечення національної безпеки виникає дискусійне питання щодо об’єктів цієї безпеки. Адже такі поняття, як «особа», «суспільство» та «держава» разом із їх «життєво важливими інтересами», на думку деяких дослідників, є не зовсім доречними як об’єкти. Ці елементи, зокрема особа і держава, виступають складовими суспільства. А їхні інтереси, як об’єктів безпеки, не піддаються чіткому юридичному визначенню. Суб’єктивні уявлення про цінність різних явищ, речей або процесів. Тобто про їх здатність задовольнити певні потреби, є мінливими та часто суперечливими. Вони не можуть бути чітко окреслені через правову призму, що ускладнює їх використання в якості стабільних об’єктів національної безпеки [68].

З огляду на це, першочергове завдання вивчення національної безпеки полягає у визначенні її структури та розробці класифікації на її основі. Це сприятиме більш ефективному регулюванню безпекових питань на регіональному та державному рівнях. Зокрема, класифікація національної безпеки за джерелом загроз, що перебувають відносно об'єкта захисту, є ключовим елементом у її структуруванні. Це дозволяє розрізняти внутрішню та зовнішню безпеку, що має важливе практичне значення. Такий поділ полегшує систематизацію підходів до вирішення безпекових питань. Що виникають у різних сферах державної політики та на концептуальному рівні.

Для публічного управління національною безпекою властиві закономірності, ознаки й особливості як міжгалузевої. Так і функціональної складових державного управління. Його структура, зміст та спрямованість залежить від форми державного устрою та політичної системи. Публічне управління та політика національної безпеки нерозривно пов'язані функціональні складові єдиного процесу забезпечення національної безпеки. Їх головною метою є створення і підтримка на належному рівні необхідного рівня захищеності життєво важливих національних інтересів. З метою створення належних умов розвитку особи, прогресу суспільства і держави. Також нейтралізація загрози послаблення ролі держави як суб'єкта міжнародних відносин. Та її спроможності реалізувати національні інтереси на міжнародній арені. Тому публічне управління національною безпекою здійснюється відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм. Це відображається у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах з питань забезпечення національної безпеки. Вони визначають цілеспрямованість та основні завдання вказаного управління.

Результати публічного управління національною безпекою здійснюють визначальний вплив на спрямованість, зміст та ефективність адміністративно-політичного, соціально-економічного та інших видів державного управління.

Внаслідок стратегічного (часто - доленосного) значення державно-управлінських рішень для забезпечення безпеки держави.

Суб'єктами публічного управління національною безпекою є посадові особи, органи державного управління, інші державні інститути. Діяльність яких прямо чи опосередковано пов'язана із забезпеченням національної безпеки. Зокрема, в Україні це:

- Президент України.
- Верховна Рада України.
- Кабінет Міністрів України.
- Рада національної безпеки і оборони України.
- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади.
- Національний банк України.
- суди загальної юрисдикції.
- прокуратура України.
- місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, вище керівництво збройних сил, спеціальних служб, інших військових формувань, утворених відповідно до чинного законодавства [70, с. 182-183].

Згідно з чинним законодавством України об'єктами, на які спрямовуються державно-управлінські впливи суб'єктів публічного управління національною безпекою, є:

- конституційні права і свободи людини і громадянина.
- духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності суспільства.
- конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканість.
- інформаційне і навколишнє природне середовище; природні ресурси.

З огляду на це, до опосередкованих об'єктів національної безпеки можна також віднести життя та власність громадян, соціальні, територіальні, етнічні, мовні, релігійні та інші групи. Також сім'ю, національні та інші меншини, й саме їх право на організацію, можливість самостійно вирішувати питання групової

ідентичності, що для України має велике значення. При цьому основними функціями та завданнями вказаного управління є:

- створення нормативно-правової бази, у тому числі розробка (уточнення) стратегій, доктрин, концепцій, програм, необхідних для ефективного функціонування системи забезпечення національної безпеки. Удосконалення її організаційної структури, комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення.

- планування і здійснення заходів щодо запобігання, протидії і нейтралізації загроз національним інтересам. У тому числі підготовка сил та засобів системи забезпечення національної безпеки до їх застосування згідно з призначенням.

- моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; прогнозування змін. Що відбуваються в них, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву.

- локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів і ліквідація їх наслідків, а також оцінка результативності (контроль) дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення витрат на ці цілі [70, с. 182-183].

Вибір конкретних методів публічного управління національною безпекою обумовлюється необхідністю своєчасного та адекватного реагування на характер і масштаби загроз національним інтересам. Під методами маємо на увазі сукупність способів і засобів впливу на об'єкти управління (організаційних, економічних, адміністративно-політичних, соціально-психологічних тощо).

Аналіз сукупності функцій та завдань виконуються суб'єтами публічного управління національною безпекою, їх значних повноважень. Специфіка сукупності способів, сил і засобів, які використовуються при цьому, дозволяє стверджувати про приналежність публічного управління національною безпекою більшою мірою (як невід'ємної складової), до вищого ієрархічного

рівня адміністративно-політичного виду державного управління. При цьому можна виділити такі рівні управління:

- стратегічний (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, РНБО України).
- оперативно-стратегічний (міністерства і відомства).
- оперативний (державні адміністрації) ієрархічні.

Публічне управління національною безпекою являє собою неперервний процес суб'єкт-об'єктних відносин. В ході цього відбувається виконання управлінських функцій, спрямованих на реалізацію національних інтересів. Особливості вказаного управління зумовлюється тим, що його функції та завдання є:

- специфічні, бо головною метою управлінських впливів є передусім своєчасне прогнозування, виявлення, запобігання та нейтралізація загроз національним інтересам (із залученням відповідних, спеціально створених сил і засобів: збройні сили, розвідка, мобілізаційні резерви тощо).
- одночасно стосуються інтересів кожної людини, суспільної групи, суспільства та держави. А не рідко й інших держав, які, як правило, не співпадають, що зумовлює необхідність пошуку взаємоприйнятної балансу (компромісу) інтересів й є першочерговою управлінською проблемою, на розв'язання якої спрямовуються зусилля суб'єктів публічного управління національною у процесі їх діяльності.
- в кінцевому рахунку, спрямовані на збереження (захист) та примноження накопичених матеріальних та духовних цінностей. А відтак створення умов, за яких може відбуватися реалізація національних інтересів у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави.

За характером загроз, джерел, специфіки тощо в науковій літературі, де розглядаються питання нацбезпеки, найчастіше виділяють такі її різновиди. Може бути безпека від загроз природного характеру (сейсмічна загроза, загроза повені, загрози інших стихійних явищ). Також безпека від загроз антропогенного

характеру (екологічна, техногенна тощо). І безпека від загроз соціального характеру (військова, інформаційна, політична тощо [27].

У загальному вигляді публічно управління національною безпекою можна відобразити як сукупність певних етапів за схемою:

- аналіз управлінської ситуації.
- визначення (уточнення) переліку національних цінностей (інтересів).
- сукупність проблем, пов'язаних із прагненням реалізації національних інтересів.
- визначення пріоритетних національних цілей, спрямованих на розв'язання вказаних проблем (розбіжностей між реальним та бажаним станами соціальної системи).
- розробка та прийняття управлінських рішень, спрямованих на досягнення цілей.
- система управлінських впливів на суспільство.
- активний моніторинг (передусім загроз національним інтересам) з метою виявлення нової проблемної ситуації (вказані ситуації виникають за умов, коли поставлені нові цілі розвитку або внаслідок розвитку подій, що призводять до кризових явищ чи навіть криз).

При цьому політичні, економічні, ідеологічні та інші виміри різноманітних сторін життєдіяльності суспільства і держави мають знаходити своє адекватне відображення в публічному управлінні національною безпекою. Особливого значення набуває успішне вирішення завдання щодо отримання та ґрунтовного аналізу різноманітної інформації стосовно захищеності від загроз об'єктів управління та умов їх функціонування, динаміки змін вказаних загроз.

Існують два принципові підходи при окресленні загальної сфери управлінських впливів публічного управління національною, які умовно можна назвати «широким» та «вузьким» [27].

У тоталітарній системі державного управління застосовується централізований підхід до забезпечення національної безпеки. Він полягає у повсюдному охопленні публічним управлінням практично всіх сфер державного

життя. За цього підходу національна безпека ототожнюється із загальним державним управлінням, де кожен державний службовець, виконуючи або не виконуючи свої обов'язки, впливає на укріплення або послаблення безпеки. Такий підхід є обґрунтованим лише за виняткових умов. Наприклад під час війни чи надзвичайного стану, коли централізація державного апарату слугує інструментом оперативного реагування на виклики.

Разом з тим, сучасні ускладнення суспільних процесів вимагають диференціації та спеціалізації державного управління у сфері національної безпеки. Ця спеціалізація передбачає розробку та впровадження спеціальних управлінських механізмів для кожної з ключових сфер безпеки. Сюди належать ідентифікація національних інтересів, встановлення їх пріоритетності, здійснення моніторингу для виявлення загроз. Також своєчасне попередження і нейтралізація цих загроз. Саме для виконання цих завдань історично почали формуватися спеціалізовані державні структури (армія, розвідка, дипломатична служба). Також відповідні органи публічного управління (міністерства, комітети), які стали основою організаційно-правового захисту національної безпеки.

Другий підхід, більш релевантний за умов мирного часу, передбачає вузьке визначення функцій публічного управління національною безпекою. Він зосереджується на створенні умов для реалізації життєво важливих національних інтересів. Це здійснюється шляхом розширення можливостей державних інститутів у межах відповідних функцій. При цьому функції державного управління спрямовані на забезпечення таких інтересів через запровадження механізмів контролю і стабілізації. Це допомагає уникнути надмірного втручання та бюрократизації процесів управління національною безпекою.

У публічному управлінні національною безпекою суб'єктом виступає орган державної влади. Що аналізує рівень загроз та розробляє комплекс заходів для їх нейтралізації. Державні рішення цього суб'єкта формують нормативні підстави для регулювання управлінських відносин. Зокрема, у політичній, економічній та інших сферах, створюючи базу для правового регулювання та

визнання суспільством необхідних цінностей. Рішення, які приймаються органами публічного управління національною безпекою, мають владний характер. Вони часто визначаються у вигляді юридичних актів, що формують управлінську вертикаль, узгоджуючи дії суб'єктів і об'єктів безпеки із соціальними нормами та інститутами. Рішення щодо забезпечення національної безпеки можуть відрізнятися за джерелами, змістом, правовими формами, терміном дії та іншими ознаками. Але принципові підходи знаходять своє відображення у керівних документах національної безпеки, таких як концепції, доктрини, стратегії та державні програми.

Забезпечення національної безпеки потребує ухвалення управлінських рішень на основі глибокого аналізу соціально-економічної динаміки та структурних змін у суспільстві. Для оцінки ефективності функціонування суспільних систем доцільно використовувати низку індикаторів. Зокрема якість перехідних процесів між рівнями розвитку, лабільність, керованість, адекватність реакцій на зовнішні впливи та інші релевантні показники. Ці критерії відображають ступінь стійкості та адаптивності соціальних структур. Їхню спроможність ефективно реагувати на виклики та трансформації. Відхилення зазначених показників від нормативних значень свідчить про зниження якості публічного управління національною безпекою. Це, у свою чергу, може спричинити руйнівні наслідки для суспільства та держави. Якщо відхилення не буде своєчасно скориговано, це може призвести до незворотних негативних процесів у соціальній структурі, втрати керованості. А в крайньому випадку — до порушення територіальної цілісності держави та виникнення кризових ситуацій. Тому при аналізі публічного управління національною безпекою та пошуку шляхів підвищення його ефективності, необхідно одночасно відслідковувати порогові величини (критичні параметри), індикатори, показники передусім у таких сферах [27]:

- оборона (забезпечення суверенітету, територіальної недоторканості та політичної незалежності).
- економіка (забезпечення добробуту суспільства, стійкого

господарського зростання та технологічного прогресу, раціональної участі в міжнародному розподілі праці).

- суспільний устрій (базисні характеристики захисту конституційного ладу, корекції визначених процедур забезпечення правонаступності влади тощо).
- соціальна політика (передусім тих, які характеризують стан соціальної напруженості та ефективність соціальної політики). Навколишнє середовище (ті, які характеризують стан та тенденції змін оточуючого середовища).

Визначальною передумовою ефективного публічного управління національною безпекою є якісна трансформація накопичених знань. Зокрема, як в теорії державного управління, так і теорії національної безпеки (систематизація, деталізація, класифікація, пошук закономірностей, взаємозв'язку та визначення внутрішньої ієрархії між тими чи іншими поняттями тощо).

Водночас надання публічному управлінні національною безпекою наукового характеру передбачає широке використання результатів досліджень інших галузей науки. Мова йде про такі галузі: філософії, політології, права, соціології, економіки, військових наук та інших. А також про подальший розвиток наукових досліджень з актуальних проблем державного управління. Зокрема, досліджень, які стосуються вдосконалення методології прогнозування та стратегічного планування, методичних підходів щодо обґрунтування раціональної структури сектору безпеки. Розробкою сучасних методів контролю, комунікацій, оптимізації процедур прийняття державно-управлінських рішень. При цьому проблема наукового обґрунтування шляхів підвищення ефективності публічного управління національною безпекою значно актуалізувалася. Особливо після появи відносно нових загроз національним інтересам і міжнародній стабільності, які набули транснаціонального характеру (тероризм, організована злочинність, масова нелегальна міграція та інші) [70, с. 182-183].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

2.1 Нормативно-правові засади державної політики забезпечення національної безпеки

Війна, що розгорнулася в Україні в результаті повномасштабного вторгнення росії показує, що захист національної безпеки є не тільки державною, а й суспільно-політичною справою. Тому нормативно-правове регулювання забезпечення національної безпеки не дозволить досягти бажаних результатів без виваженої державної політики. Політика має бути спрямована на захист основ демократії і, відповідно, національної та громадської безпеки [8].

Нормативно-правове забезпечення національної безпеки визначається, як процес створення і підтримки в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик системи національної безпеки. Це здійснюється за допомогою впорядковуючого впливу нормативно-правових засобів.

Система нормативно-правового забезпечення національної безпеки являє собою сукупність законів і підзаконних нормативних актів. Вони створюють нормативно-правове поле для функціонування системи національної безпеки і виконання нею свого призначення.

У широкому розумінні йдеться про Конституцію України, Закон України „Про основи національної безпеки України”, закони України, укази та розпорядження Президента України, міжнародні правові акти. Ці документи пов’язані із забезпеченням як національної, так і регіональної та міжнародної безпеки. Також мова йде про постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, які визначають компетенцію суб’єктів системи забезпечення національної безпеки. Також про відомчі нормативні акти у формі наказів, директив, настановлень, положень, статутів, правил, інструкцій [34].

Прийнята 14 вересня 2020 року Стратегія національної безпеки України визначила пріоритети національних інтересів України. Також забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки. У Стратегії визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека - найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми, згідно до Конституції, є головною метою державної політики національної безпеки [74].

Стратегія національної безпеки України ґрунтується на таких основних засадах:

- стримування - розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України. На жаль це положення не в повній мірі було здійснене. Агресор в особі російської федерації втрутився на нашу територію і наразі ведуться бойові дії на територій нашої країни (частково й на території агресора).

- стійкість - здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування. Зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх вразливостей.

- взаємодія - розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки. Прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України. Війна в Україні довела доцільність цієї ключової засади. Міжнародна спільнота здійснює допомогу у відсічі агресора [74].

Згідно Закону України «Про національну безпеку України» визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони. Створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади. Також інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони. Визначається система командування, контролю та координації операцій сил

безпеки і сил оборони. Запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони [60]. Цим законом визначається, що таке воєнна безпека, громадська безпека і порядок, державна безпека, а також національна безпека України. Мова йде про захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [60].

Основою правового регулювання забезпечення національної безпеки є його орієнтованість на фундаментальні конституційні норми. Зокрема на вимогу статті 1 Конституції України, яка проголошує країну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. Конституційні засади забезпечують відповідність усіх заходів у сфері національної безпеки найвищим державним пріоритетам. Це є основоположним принципом у процесі розбудови державного суверенітету. Норма пункту 17 статті 92 Конституції України [32] посилює цей підхід, встановлюючи, що виключно законами України визначаються основи національної безпеки, організація Збройних Сил України та забезпечення громадського порядку. Це положення закріплює підґрунтя законодавчого регулювання, що дозволяє створити ефективну правову структуру для досягнення цілей безпеки [28].

Елементи структури нормативно-правового механізму забезпечення національної безпеки є багатовимірними. Це потребує їх класифікації за функціональною ознакою для чіткішого визначення механізмів їх застосування. Першою групою таких елементів є нормативно-правові акти. Вони формують правове поле забезпечення національної безпеки та визначають межі і підстави діяльності державних інституцій у цій сфері. Ця група включає основні правові норми, які забезпечують ефективне функціонування національної безпеки в межах конституційного порядку. Правова норма відрізняється від інших соціальних норм специфічними ознаками. Це робить її основним інструментом регулювання суспільних відносин у сфері національної безпеки. По-перше, це

правило поведінки регулює найбільш значущі суспільні відносини. Вони стосуються державної політики у цій сфері, що підвищує рівень значущості даної норми в управлінських процесах. По-друге, правова норма має формально визначену структуру. Вона закріплюється в нормативно-правовому акті відповідно до вимог формальної логіки і граматики. Відповідно, забезпечується таким чином юридична однозначність. Крім того, це правило встановлене або санкціоноване державними органами. Воно має офіційний характер, що надає йому силу обов'язковості. Воно є загальнообов'язковим для виконання усіма суб'єктами суспільних відносин, включно з посадовими особами державних органів.

Юридична обов'язковість правових норм у сфері забезпечення національної безпеки є ще однією критичною характеристикою. Адже вони формулюють обов'язки та права, що забезпечують їхню пріоритетність над іншими соціальними нормами. Крім того, правові норми охороняються державою від порушень. У випадку їх невиконання застосовуються юридичні санкції, що сприяє зміцненню правового порядку.

Згідно зі Стратегією забезпечення державної безпеки, затвердженою Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022, одним з основних пріоритетів державної політики є удосконалення взаємодії суб'єктів сектору безпеки та оборони. Зокрема, підвищення ефективності інформаційного обміну та координації їхніх дій. Цей напрямок є ключовим у запобіганні, вчасному виявленні та протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, спрямованим на підрив державної безпеки України. Причому, включно з протидією розвідувальним, терористичним, диверсійним та іншим неправомірним діям спеціальних служб іноземних держав і організацій, окремих груп та осіб, що ставлять під загрозу державну безпеку України. Важливим є також усунення умов та причин виникнення таких загроз для підтримки сталого функціонування системи безпеки [20].

Водночас, Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021,

визначає, що забезпечення стійкості держави можливе лише за умови постійного обміну необхідною інформацією між усіма суб'єктами. Ці суб'єкти входять до системи безпеки, та чіткої комунікації між ними у різних форматах. Це сприяє виконанню спільних завдань у межах їх компетенції, підвищуючи ефективність реагування на виникаючі загрози. Також забезпечується злагодженість дій для досягнення спільної мети безпеки [33]. Така стратегія є основоположною для зміцнення національної безпеки в умовах динамічного та багатофакторного середовища.

Підсумовуючи розгляд проблематики адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки та оборони у сфері національної безпеки, можна узагальнити низку важливих висновків. Перш за все, дії з врегулювання спільної діяльності суб'єктів сектору безпеки й оборони спрямовані на забезпечення їхньої взаємосумісності. Це дозволяє кожному суб'єкту максимально ефективно акумулювати зусилля для досягнення спільних цілей. Це передбачає не лише правове, але й методологічне обґрунтування. Відповідно, забезпечується координація та інтеграція зусиль усіх учасників процесу на стратегічному рівні.

Мета адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки та оборони має дуальне значення. У вузькому сенсі це включає формування чітких правових рамок для спільної діяльності суб'єктів безпеки. Мова йде про виявлення, швидке реагування, застосування заходів протидії та ліквідації наслідків загроз національним інтересам. У широкому ж розумінні, цей механізм спрямований на розбудову дієвої системи забезпечення національної безпеки. Також на посилення інституційних спроможностей уповноважених суб'єктів для найефективнішого прийняття і виконання тактичних і стратегічних рішень. Основним завданням адміністративно-правового механізму є реалізація окремих напрямів державної політики у сфері національної безпеки. Це охоплює нормативне, інституційне та методологічне забезпечення діяльності суб'єктів сектору безпеки. Ця діяльність проявляється у конкретних функціях, які варіюються залежно від завдань, покладених на кожного окремого суб'єкта.

Вони визначаються індивідуально й стосуються напрямів і видів діяльності, що потребують відповідного правового врегулювання. Наприклад, щодо делегування окремих повноважень одним суб'єктом іншому для ефективного виконання функцій системи забезпечення національної безпеки та досягнення її стратегічних цілей.

Забезпечення національної безпеки України на регіональному рівні є складним і багатогранним процесом [27]. Це передбачає вирішення низки важливих завдань, серед яких:

- розвиток міжвідомчих відносин. Це дозволяє забезпечити синергію між різними державними органами.

- упорядкування процедур обміну інформацією, включаючи запобігання витоку та захист державної таємниці. Це є необхідною умовою для підтримки національної безпеки в умовах високої інформаційної уразливості.

- координація дій за звичайних умов і під час кризових ситуацій. Це є запорукою своєчасного реагування на загрози та небезпеки.

- ефективне використання ресурсного забезпечення. Це включає оптимізацію використання матеріальних, фінансових і людських ресурсів.

- запровадження системного мислення для прийняття ефективних рішень. Це сприяє комплексному підходу до вирішення проблем безпеки на всіх рівнях.

- створення умов для вчасного реагування на різні види і рівні небезпек, включаючи потенційні загрози.

- впровадження новітніх інструментів комунікації та співпраці. Зокрема за допомогою новітніх технологій. Це дозволяє підвищити швидкість і ефективність прийняття рішень.

- оптимізація процедур підготовки та перепідготовки кадрів, впровадження системи мотивації для досягнення спільних результатів у межах національної безпеки.

Ці завдання є взаємопов'язаними та взаємозалежними. Це підтверджує необхідність інтегрованого підходу в управлінні національною безпекою на регіональному рівні.

Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки та оборони у сфері забезпечення національної безпеки виконує низку функцій. Їх можна умовно поділити на три основні групи [27]. Перша група функцій – базові функції, серед яких регулятивна функція. Вона полягає в створенні та встановленні нормативного поля, яке визначає межі і підстави для діяльності суб'єктів безпеки. Координаційна функція забезпечує узгодженість дій суб'єктів безпеки. Вона гарантує ефективне розподілення компетенцій та встановлення ієрархічних зв'язків між ними для досягнення спільних цілей.

Друга група функцій – цільові функції. Вони включають інституційну функцію. Ця функція передбачає визначення інституційної моделі сектору безпеки та оборони. Зокрема структури координації між різними суб'єктами. Контрольно-наглядова функція полягає в наявності інструментів перевірки дотримання умов реалізації спільної діяльності. Забезпечувальна функція створює належні умови для реалізації правових процесів взаємодії суб'єктів безпеки.

Третя група функцій – спеціальні функції, серед яких стабілізаційна функція. Вона гарантує безперервність та стабільність діяльності суб'єктів сектору безпеки. Адаптаційна функція забезпечує гнучкість і оперативність реагування суб'єктів на конкретні ситуації. Це дозволяє підвищити стійкість системи до різноманітних загроз. Прогностична функція є важливою для забезпечення можливості передбачення наслідків взаємодії суб'єктів сектору безпеки. Це допомагає у формуванні довгострокових стратегій для забезпечення національної безпеки.

Таким чином, мета, завдання та функції адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки та оборони щодо забезпечення національної безпеки є взаємопов'язаними і взаємозалежними категоріями. Вони визначають організаційну основу та правові рамки діяльності уповноважених органів. Вони є складовою частиною більш широкого правового механізму забезпечення національної безпеки України. Мета і функції адміністративно-правового механізму безпосередньо сприяють досягненню цілей національної

безпеки. Спорідненість цих категорій є основою для розроблення ефективної організаційної структури. Ця структура повинна відповідати принципам стабільності, точності, ефективності, професіоналізму, прозорості та результативності діяльності сектору безпеки та оборони.

2.2 Організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах режиму воєнного стану на регіональному рівні

У кожній країні стратегічним документом, що регламентує процеси забезпечення національної безпеки є Стратегія національної безпеки. Вона була прийнята й в Україні. Безумовно, зазначена Стратегія – рамковий документ, що визначається її досить загальним характером. А також тим, що предметне поле національної безпеки є досить широким. Воно охоплює безліч різноманітних питань та напрямків. Ці питання в рамках ієрархічної логіки організації управління «стратегія – тактика» надалі мають бути розкриті та детально представлені у документах та рішеннях тактичного рівня.

У відповідності до статті 107 Конституції України [32], Рада національної безпеки і оборони України (РНБОУ) координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Рішення РНБОУ вводяться в дію указами Президента України [62]. Компетенція та функції РНБОУ визначаються законом.

30 серпня 1996 р. Указом Президента України №772 відповідно до статті 107 Конституції України утворено Раду національної безпеки і оборони України. Це постійно діючий конституційний орган з питань координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони. Раду національної безпеки і оборони України утворено замість Ради оборони України та Ради національної безпеки України. Вони функціонували у період з 1991 до 1996 року [24].

11 жовтня 1991 р. було утворено Раду оборони України постановою Верховної Ради України №1658-XII. Згідно з Положенням про Раду оборони цей орган було визначено як вищий державний орган колегіального керівництва питаннями оборони і безпеки України. Зазначалося, що він утворюється з метою захисту суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності республіки. Також задля вироблення стратегії і постійного вдосконалення політики у сфері оборони і державної безпеки, всебічної наукової оцінки характеру військової загрози. Його метою також було визначення ставлення до сучасних війн, ефективного контролю за виконанням завдань держави та її інститутів по підтриманню обороноздатності України на рівні оборонної достатності [24].

В Законі України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року № 183/98-ВР (ст. 3) перераховані функції РНБО. Де, зокрема, зазначено такі:

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у мирний час.

- координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного або надзвичайного стану. Та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [49].

Державна та громадська безпека, це – захист конституційного ладу, суверенітету, державної та територіальної цілісності України. Також це захист основних прав і свобод людини та громадянина, збереження політичної та соціальної стабільності в суспільстві. Також це захист населення та територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру. Натомість такий науковий виклад теж носить дискусійний характер. Адже не містить жодного розмежування державної та громадської безпеки. Вони розглядаються як єдине ціле. Це викликає нерозуміння – навіщо вони розгалужено представлені у всіх відомчих нормативних актах [6]. На нашу думку, слід дати їм або повне змістовне трактування окремо, або об'єднати в один вид безпеки. Наприклад,

назвавши цю категорію «суспільно-державна безпека» чи якимось інакше. У той самий час, як здається, об'єднання національної та громадської безпеки в один вид недостатньо коректне, адже розрізняються їх об'єкти. У першому випадку, об'єктом виступає держава у вигляді сукупності органів влади та управління. А також організацій, що перебувають у їх віданні. А в другому – суспільство, представлене соціальною структурою (страти, класи, демографічні, професійні, етнічні та інші групи, громадські інститути).

Водночас нашій державі необхідно не допустити ситуацію, коли політичні рішення у сфері національної безпеки приймаються не на основі даних аналітичних досліджень. Особливо коли зазначені інтереси формуються та реалізуються не завдяки експертному знанню та політичній аналітиці, а іноді всупереч їм [16]. Тобто, для обслуговування певних інтересів політичних еліт.

Необхідно зазначити, що зміна структури системи національних інтересів призведе до коригування політики національної безпеки. Мова також йде про загрози для їх реалізації. Цей процес може викликати певну напруженість та непослідовність як у формулюванні стратегічних напрямів. Так і в практичній реалізації політики національної безпеки. Основною причиною цього є обмеженість ресурсів, що можуть бути спрямовані на вирішення тих чи інших проблем. Це, в свою чергу, зумовлює вибір інструментів політики та визначення їх «ціни». Такий вибір може викликати дискусії щодо пріоритетності напрямів витрачання обмежених ресурсів. Знову ж таки, це є важливим етапом у розробці політики національної безпеки. Держава, навіть з найбільшими можливостями, не здатна одночасно охопити весь спектр проблем, що виникають у сфері національної безпеки. Тому необхідно визначати пріоритети. Існують очевидні обмеження, як за фінансовими, так і за іншими ресурсами. Це ставить перед державними інститутами завдання обрання найбільш актуальних напрямів діяльності. Звідси випливає потреба в чіткому визначенні пріоритетних національних інтересів та цілей. Вони повинні бути враховані на етапі розробки політики національної безпеки, з особливою увагою до інституційно-стратегічних аспектів цього процесу [27].

До основних принципів, на яких повинна базуватися система забезпечення національної безпеки, можна віднести кілька ключових положень. Перш за все, принцип системності. Що передбачає комплексний підхід до вирішення проблем безпеки. Важливе ураховання взаємозв'язків між різними елементами системи та їх інтеграції в єдиний механізм. Крім того, важливим є принцип пріоритетності. Він полягає в необхідності визначення найбільш значущих для національної безпеки напрямів, що мають першочергову увагу та ресурси. Це дозволяє оптимізувати використання обмежених ресурсів і ефективно спрямовувати їх на вирішення найбільш актуальних проблем. Останній, але не менш важливий, принцип — це необхідність оптимального поєднання оперативного та стратегічного управління. Це дозволяє забезпечити як оперативне реагування на поточні загрози, так і довгострокове планування для створення стабільної та ефективної системи національної безпеки.

Розглянемо деякі з цих принципів більш детально. Принцип системності вимагає комплексного, багатоаспектного підходу. Цей підхід охоплює всі сфери досліджуваного предмета, завдань та процесів. Це включає всебічне розуміння як внутрішніх, так і зовнішніх аспектів національної безпеки. А також їх взаємозв'язків та взаємозалежностей. Системність передбачає, що кожен елемент у структурі безпеки пов'язаний із іншими. Тому зміни в одному аспекті можуть впливати на інші частини системи. Такий підхід сприяє інтеграції різних рівнів управління. Він забезпечує цілісність національної безпеки, що є особливо важливим в умовах складних та мінливих загроз.

Принцип пріоритетності в умовах обмежених ресурсів вимагає, щоб зусилля були зосереджені на найбільш критичних елементах системи національної безпеки. Це означає, що при побудові системи захисту потрібно визначити найбільш уразливі або важливі для стабільності держави ланки. Ці ланки потребують особливої уваги. Пріоритетність полягає в обранні тих елементів, які є ключовими для національної безпеки. На них слід спрямувати основні ресурси та зусилля. Тим самим забезпечується максимальний ефект за

мінімальних витрат. Такий підхід дозволяє оптимізувати використання ресурсів і значно підвищити результативність системи захисту в цілому.

Принцип необхідності поєднання оперативного та стратегічного управління підтверджує свою доцільність на основі досвіду розвинених країн. Там обидва компоненти управління мають збалансовану взаємодію. Стратегічне управління забезпечує довгострокове планування та підготовку до можливих загроз. Оперативне управління фокусується на швидкому реагуванні на поточні ситуації. Проте недооцінка стратегічного компонента або його недостатня увага в системі управління національною безпекою може призвести до значних перевантажень оперативних структур. Це, в свою чергу, спричиняє зниження ефективності управлінських процесів та погіршення якості реагування на надзвичайні ситуації. Врахування цього балансу є критично важливим для забезпечення стабільної та ефективної роботи органів управління національною безпекою [27].

На тлі цих викликів актуалізується питання застосування загальних методологій дослідження системи управління безпекою. Також методів, які здатні оптимізувати окремі етапи управлінських процесів. Основною метою цих досліджень є підвищення ефективності державного управління в сфері національної безпеки. Це передбачає інтеграцію інноваційних технологій та адаптацію сучасних управлінських практик до нових реалій безпеки.

Ефективність організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки та оборони визначається низкою факторів. Серед них важливе місце займає рівень економічного розвитку, стан правопорядку, а також інші соціально-економічні та політичні умови. Ці умови безпосередньо або опосередковано впливають на здатність досягати мети. Та виконувати завдання в рамках забезпечення національної безпеки [5]. Зокрема, одним з ключових факторів є врахування специфіки функціонування цих суб'єктів в умовах режиму воєнного стану. Це значно ускладнює забезпечення безпеки на всіх рівнях управління, включаючи регіональний.

Щодо правового режиму, то можна зазначити, що він передбачає порядок правового регулювання, сукупність правових засобів. Що відображають особливе поєднання взаємодіючих дозволів, заборон та позитивних зобов'язань [29]. Ці засоби визначають спрямованість та механізм правового регулювання в умовах. Що характеризуються підвищеною небезпекою для національної безпеки. Існують різні підходи до трактування поняття правового режиму:

1. Правовий режим розглядається як соціальний режим певного об'єкта. Він закріплений правовими нормами та забезпечений сукупністю юридичних засобів, що визначають його правовий статус. Цей підхід акцентує увагу на правовому оформленні конкретних соціальних відносин у межах певної системи безпеки.

2. Інший підхід визначає правовий режим як порядок регулювання, який виражається через комплекс правових засобів. Вони характеризують особливе поєднання дозволів, заборон і позитивних зобов'язань. Які взаємодіють між собою і формують певну спрямованість правового регулювання. Такий підхід дозволяє більш гнучко підходити до визначення механізмів, які повинні адаптуватися до динамічних змін у безпековій ситуації.

3. Третє визначення розглядає правовий режим як особливий порядок правового регулювання. Він утворює бажане соціальне становище і створює певний рівень сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права. Це трактування зосереджується на створенні необхідних умов для реалізації прав та забезпечення належного захисту інтересів громадян та держави в цілому. Це є особливо важливим у контексті національної безпеки в умовах воєнного стану.

На наш погляд, найбільш поширене визначення ключового терміну «режим воєнного стану» дає Енциклопедія державного управління (Київ, НАДУ, 2011). Так, Г. Ситник воєнний стан визначає як особливий правовий режим. Що вводиться в державі або в окремих її місцевостях за чітко встановленою чинним законодавством процедурою за рішенням вищого керівництва держави за виняткових обставин (у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки

державній незалежності, територіальній цілісності тощо). Метою введення воєнного стану є створення належних умов для здійснення органами державної влади, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданих їм повноважень у разі збройної агресії чи загрози нападу. Також в разі небезпеки державній незалежності та територіальній цілісності [72, с. 601].

Принциповою особливістю воєнного стану є значне розширення повноважень військового командування (військової влади). Також особливістю є покладання на громадян додаткових обов'язків і певних обмежень. Мова йде про обмеження щодо пересування, комендантської години, тривалості робочого дня, щодо можливої участі у страйках і маніфестаціях тощо. Введення воєнного стану передбачає здійснення комплексу заходів політичного, економічного, організаційного, інформаційного та іншого характеру. Зокрема, введення воєнного стану передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування, іншим суб'єктам забезпечення національної безпеки повноважень, необхідних для нейтралізації (зниження рівня) воєнної загрози та забезпечення національної безпеки, тимчасове обмеження (із зазначенням строку дій) конституційних прав та свобод людини і громадянина. Прав і законних інтересів юридичних осіб, переведення у найвищій ступені бойової готовності сил і засобів сектору безпеки (передусім збройних сил) [72].

У той же час Велика українська енциклопедія адміністративного права: режим воєнного стану – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні. Або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державної незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень. Необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. Усунення загрози небезпеки державної незалежності України, її територіальній цілісності. А також тимчасове, зумовлене загрозою,

обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [11]. В основному такому трактуванні даний термін застосовано чинному законодавстві.

Правовий режим воєнного стану являє собою спеціальний порядок правового регулювання суспільних відносин. Його введення є зумовленим необхідністю реалізації комплексних заходів для збереження та захисту основних національних інтересів держави в умовах наявності реальних та потенційних загроз для їхньої схоронності. Цей правовий режим передбачає значні обмеження в рамках функціонування звичних соціально-економічних механізмів. Є реакцією на надзвичайні обставини, зокрема загрозу для життєдіяльності населення та національної безпеки в цілому. В умовах воєнного стану порушується звичний ритм життя, зростає небезпека для життя та здоров'я людей. Завдаються значні матеріальні збитки, дестабілізується робота органів державної влади, транспорту, зв'язку. Також зростає соціальна напруга, що супроводжується підвищенням рівня злочинності та інших правопорушень [49].

Враховуючи це, правові засади функціонування суб'єктів сектору безпеки та оборони в умовах воєнного стану є специфічними та відрізняються від звичайного режиму. Зокрема у частині їх взаємодії між собою. У цьому контексті важливим є визначення юридичних механізмів та інструментів. Що регулюють діяльність суб'єктів сектору безпеки на всіх рівнях управління. Зокрема на рівні регіонів, оскільки від них безпосередньо залежить ефективність реагування на загрози та досягнення національних цілей безпеки. Регулювання функціонування режиму воєнного стану в Україні відбувається згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року. Цей Закон визначає не лише зміст правового режиму. Але й чіткий порядок його введення та скасування. Він також визначає правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування. А також підприємств, установ і організацій, котрі здійснюють свою діяльність в умовах воєнного стану. Важливим є також те, що

Закон забезпечує гарантії прав і свобод людини і громадянина. Також прав і законних інтересів юридичних осіб, що повинно зберігати баланс між безпекою та правами громадян. Метою введення воєнного стану є створення необхідних умов для надання суб'єктам, що беруть участь у забезпеченні національної безпеки, додаткових повноважень, що сприятиме більш ефективному управлінню та реагуванню на надзвичайні ситуації [61].

У практичному сенсі, зміна обсягу повноважень суб'єктів сектору безпеки та оборони стала актуальною після введення воєнного стану в Україні у зв'язку з агресією Російської Федерації. Зокрема, до початку повномасштабного вторгнення режим воєнного стану вже діяв на певних територіях, однак в обмеженому масштабі і порівняно з нинішніми умовами. Після ескалації конфлікту обсяг і характер повноважень органів, що відповідають за забезпечення безпеки, були значно розширені. Це передбачало активізацію їх діяльності на всіх рівнях, включаючи регіональні органи управління. Зокрема у контексті мобілізації ресурсів та координації дій для протидії зовнішнім загрозам.

Ключовим елементом структури механізму правового регулювання воєнного стану в Україні є кілька взаємопов'язаних аспектів. Серед них можна виділити:

1) ефективну організацію функціонування сил цивільного захисту. Це забезпечує оперативну ліквідацію наслідків збройного нападу Російської Федерації та руйнувань критичної інфраструктури [66].

2) злагоджену взаємодію підрозділів територіальної оборони у питаннях організації оборони важливих об'єктів комунікації. А також у боротьбі з диверсійно-розвідувальними групами російської федерації разом з Національною поліцією України та Службою безпеки України. Це сприяє зміцненню державної безпеки в умовах активної військової агресії.

3) організацію координації об'єднаних сил різних державних органів, таких як Міністерство внутрішніх справ України, Збройні сили України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з

надзвичайних ситуацій. Також спеціальні воєнізовані державні органи, що здійснюють відсіч збройної агресії, підтримку режиму воєнного стану. Та виявлення колаборантів, гарантуючи безпеку громадян у межах своїх повноважень [76].

Можна стверджувати, що в умовах воєнного стану суб'єкти сектору безпеки та оборони не лише продовжують виконувати свої основні функції. А й отримують додаткові повноваження та завдання. Ці завдання зумовлені необхідністю оперативно реагувати на змінювані ситуації, викликані зовнішніми загрозами. Вони виконують нові функції, спрямовані на швидке та ефективне реагування на будь-які виклики. Зокрема забезпечення стабільності в умовах військових дій та сприяння збереженню національної безпеки в умовах екстраординарних обставин [28].

Особливості взаємодії сил територіальної оборони з правоохоронними органами займають важливе місце в контексті забезпечення національної безпеки. Зокрема в умовах воєнного стану. Підрозділи територіальної оборони, що перебувають в оперативному підпорядкуванні Міністерства оборони України, формуються за територіальним принципом і виконують як військові, так і цивільні завдання. Їхня ефективність значною мірою обумовлена тісною взаємодією з регулярними військовими частинами, правоохоронними органами, органами державної безпеки та іншими структурами. Це дозволяє забезпечити цілісність і скоординованість дій у період загрози [41].

Важливою складовою цієї взаємодії є розширення функцій суб'єктів сектору безпеки й оборони в умовах воєнного стану. Зокрема, підрозділи поліції виконують додаткові завдання. Зокрема, такі як несення служби на блокпостах, активне патрулювання населених пунктів під час комендантської години. Боротьба також з диверсійно-розвідувальними групами, охорона важливих об'єктів цивільної та військової інфраструктури тощо. Однак ці завдання неможливі без ефективної співпраці з підрозділами територіальної оборони України. Вони активно залучаються до проведення тренувань різних категорій осіб щодо тактики поведінки в умовах зовнішньої агресії. Це є важливим

елементом підготовки населення до можливих загроз. У цьому контексті важливою є роль Національної поліції. Вона, маючи досвід у застосуванні спеціальних засобів і методів протидії правопорушникам. Може активно сприяти підвищенню ефективності навчальних заходів, включаючи проведення тренувань разом з силами територіальної оборони.

Сумісне виконання завдань поліцією та силами територіальної оборони вимагає ретельної координації й підпорядкування. Це дозволяє досягти максимального ефекту від використання ресурсів кожного з учасників взаємодії. Наприклад, під час спільного патрулювання вулиць під час комендантської години. Поліцейські, володіючи навичками комунікації з громадянами, повинні брати на себе ініціативу у питанні перевірки особистості, оформлення необхідних матеріалів, супроводження громадян. Та роз'яснення тактики особистого огляду і перевірки речей. У такому випадку територіальна оборона може бути навчена специфічним тактичним методам. Що дозволяє забезпечити належне виконання завдань в умовах високої напруги. Режим воєнного стану передбачає впровадження нових форм та методів взаємодії між поліцією і силами територіальної оборони. Це включає планування та розробку спільних заходів, посилене патрулювання, супроводження вантажів. Таких як гуманітарна допомога, вибухонебезпечні речовини, біженці, тимчасово переміщені особи та зброя. Також важливими є спільні дії у забезпеченні охорони державних органів, місць руйнувань, проведення навчань з населенням. А також реагування на вибухонебезпечні предмети, обмеження руху транспорту на небезпечних напрямках та охорона майна постраждалих осіб [16].

Таким чином, можна узагальнити основні пріоритетні напрямки взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони у забезпеченні національної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема:

1. нормотворчий – розробка та впровадження відповідних правових актів. Вони регулюють дії суб'єктів сектору безпеки й оборони в умовах воєнного стану.

2. практико-реалізаційний – забезпечення ефективного виконання правових норм і процедур. Вони визначені для дії в екстремальних умовах воєнного стану, включаючи оперативне реагування на надзвичайні ситуації.

3. координаційний – організація ефективної взаємодії та координації між різними суб'єктами сектору безпеки, військовими та правоохоронними органами на всіх рівнях управління.

4. інформаційний – забезпечення належного інформаційного обміну між суб'єктами сектору безпеки й оборони для забезпечення оперативності прийняття рішень та ефективного реагування на загрози.

5. ресурсний – оптимізація використання матеріальних, фінансових та людських ресурсів для забезпечення функціонування органів безпеки та оборони в умовах воєнного стану.

6. організаційний – створення і підтримка належної структури та механізмів управління для виконання завдань на регіональному рівні у відповідності до змін у правовому режимі воєнного стану.

Підсумовуючи питання організації взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану, можна зробити такі висновки:

– належна організація взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони з питань забезпечення національної безпеки залежить від різноманітних факторів. Серед них одним із ключових є врахування специфіки функціонування цих суб'єктів у умовах воєнного стану. Оскільки в умовах надзвичайного правового режиму змінюються як організаційні, так і процедурні аспекти їх діяльності. Важливою є здатність адаптувати функціонування органів до нових викликів.

– правовий режим воєнного стану є спеціальним механізмом правового регулювання суспільних відносин. Його введення обумовлюється необхідністю реалізації заходів для збереження та захисту ключових національних інтересів країни в умовах реальних загроз їхній безпеці. Цей режим

спрямований на мобілізацію всіх ресурсів держави з метою нейтралізації зовнішніх агресій та внутрішніх дестабілізуючих факторів.

— ключовою особливістю механізму правового регулювання воєнного стану в Україні є встановлення чітких правових рамок для реалізації всеохоплюючої оборони. Це передбачає активізацію сил і засобів суб'єктів сектору безпеки й оборони. Це включає формування та забезпечення належної взаємодії між державними і регіональними структурами для ефективного виконання завдань оборони та забезпечення безпеки на територіальному рівні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

3.1 Запровадження цифрових технологій у сфері національної безпеки

Останніми роками в Україні все активніше запроваджується цифровізація. Поширення та використання цифрових технологій в організації та удосконаленні функціонування органів державного управління та місцевого самоврядування.

Під цифровізацією або діджиталізацією розуміється перетворення традиційних аналогових процесів, послуг, або продуктів у цифровий формат. Таке перетворення може застосовуватися у багатьох сферах життя, включаючи бізнес, освіту, медицину, культуру, технології тощо [69].

Система забезпечення національної безпеки - складова системи національної безпеки. Це - сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених механізмів (інституційних, організаційних, правових та інших) і суб'єктів забезпечення національної безпеки. Суб'єкти - посадові особи держави, органи державної влади та місцевого самоврядування, державні установи та заклади, сили й засоби сектору безпеки, інститути громадянського суспільства, окремі громадяни. На основі чинного законодавства вони трансформують політику національної безпеки у цілеспрямовану скоординовану діяльність. Мова йде про заходи політичного, правового, організаційного, воєнного та іншого характеру. Політика формується щодо реалізації національних інтересів. Насамперед щодо виявлення, прогнозування, попередження та нейтралізації загроз безпеці особи (громадянина), суспільству та державі. Серед основних завдань, які покладаються на систему забезпечення національної безпеки:

- розробка (уточнення) концепцій, доктрин, стратегій, інших керівних документів. У тому числі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо забезпечення національної безпеки.

- створення, підготовка та підтримка в готовності до застосування згідно із штатним призначенням та координація діяльності сил і засобів сектору безпеки. А також його кадрове, матеріально-технічне, фінансове та інше забезпечення.

- локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів (кризових ситуацій) у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави. А також ліквідація їх наслідків.

- здійснення заходів спільно з міжнародними організаціями щодо забезпечення міжнародної та національної безпеки.

- комплексний моніторинг факторів, які справляють вплив на національну безпеку. В тому числі виявлення, прогнозування та оцінка загроз і можливостей у контексті реалізації національних інтересів.

- контроль за здійсненням заходів щодо забезпечення національної безпеки, оцінка результативності дій та витрат на проведення вказаних заходів.

Ці завдання головним чином акцентують увагу на заходах, спрямованих на захист національних інтересів. Але орієнтація передусім на захист вказаних інтересів поступово формує політику національної безпеки. Її суть - очікування, виживання. Така політика є безперспективною, бо віддає ініціативу. А отже, й переваги стороні, яка розглядається як імовірне джерело загроз. Тому з огляду на те, що українські законодавці під захищеністю національних інтересів розуміють не тільки захист. А й забезпечення сталого розвитку суспільства, важливими є також наполегливі зусилля суб'єктів система забезпечення національної безпеки. Вони мають бути спрямовані на створення більш сприятливих умов для реалізації вказаних інтересів [71].

Аналіз Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [74] дає підстави стверджувати, що цифровізація виділяється як один із важливих аспектів інформаційної безпеки. Однак, незважаючи на це, у документі наголошено на завданнях, що стосуються забезпечення інформаційної безпеки. Але відсутня чітка вказівка на необхідність результативного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та інших інноваційних інструментів у цьому контексті [74]. Це свідчить про певну недооцінку цифрових

технологій у забезпеченні національної безпеки. Хоча в умовах сучасних викликів цифровізація стає не лише вимогою часу, а й соціальною необхідністю. Особливо в контексті безпеки та стабільності держави. Цифровізація стає ключовим елементом для забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства та ефективної роботи системи національної безпеки. У зв'язку з цим, значення ІКТ у сучасних умовах не можна обмежувати лише забезпеченням інформаційної безпеки. Вони є необхідними для організації оперативного обміну даними, координації сил і засобів у сфері безпеки. Також для підвищення прозорості та ефективності функціонування державних органів. У свою чергу, зміщення акцентів на підтримку національної безпеки все частіше направляється на інтеграцію цифрових технологій у процеси публічного управління. Це включає запровадження принципу публічності та прозорості на всіх рівнях.

У межах аналізованої Стратегії національної безпеки України можна зауважити наявність відсилочних (бланкетних) норм та синонімічних співставлень терміна цифровізація (діджиталізація). Це свідчить про її значення у контексті забезпечення національної безпеки. Відповідні посилання на цифровізацію можна знайти в кількох ключових положеннях Стратегії. Зокрема, таких:

1. Стрімке зростання ролі інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя. Це відображає важливість їх інтеграції в усі процеси, що сприяють забезпеченню національної безпеки та ефективності публічного управління [п. 9]. Це передбачає як технологічне, так і організаційне забезпечення цифрових рішень у різних секторах безпеки.

2. Зовнішня агресія, що включає гібридну війну, передбачає використання політичних, економічних, інформаційно-психологічних, кібер- та воєнних засобів. Це підкреслює роль цифрових технологій у веденні сучасних воєнних і інформаційних операцій [п. 17]. Цей аспект зумовлює необхідність розбудови кібербезпеки та захисту інформаційної інфраструктури.

3. Відсутність цілісної інформаційної політики та слабкість системи стратегічних комунікацій створюють труднощі в нейтралізації зовнішніх загроз.

Це актуалізує потребу в синхронізації цифрових інструментів для ефективної протидії [п. 20]. Важливим є створення інтегрованих інформаційних платформ для реагування на такі загрози.

4. Пріоритетними завданнями для правоохоронних, спеціальних та розвідувальних органів є протидія зовнішнім спеціальним інформаційним операціям та кібератакам. Це підкреслює важливість кібербезпеки у забезпеченні національної безпеки [п. 45]. Для цього необхідно розвивати інфраструктуру кіберзахисту та забезпечувати швидке реагування на кіберзагрози.

5. Україна повинна розвивати інклюзивний політичний діалог через стимулювання конкуренції у сфері надання інформаційних послуг населенню. Це є важливим елементом формування стійкої інформаційної системи держави [п. 49]. Цей підхід дозволяє зміцнити демократичні інститути та забезпечити прозорість державного управління.

6. Одна з основних цілей цифрової трансформації полягає в забезпеченні доступу до адміністративних послуг через «єдине вікно». Це має важливе значення для спрощення доступу громадян до послуг та підвищення їхнього рівня цифрової грамотності [п. 51]. Це також сприяє розвитку електронного урядування на всіх рівнях публічного управління.

7. Завдання розвитку системи кібербезпеки полягає в забезпеченні кіберстійкості національної інформаційної інфраструктури. Це є критичним у умовах цифрової трансформації та інтеграції сучасних технологій у сектор безпеки [п. 52]. Без належного кіберзахисту будь-яка система національної безпеки може зазнати серйозних загроз.

8. Для забезпечення сталого економічного зростання та безпеки громадян необхідно створити умови для впровадження новітніх технологій у критичні сфери. Зокрема в охороні здоров'я, енергетиці, сільському господарстві, будівництві та інформаційно-телекомунікаційних технологіях [п. 53]. Ці технології сприятимуть розвитку інфраструктури, необхідної для підтримки національної безпеки.

9. Для реалізації цих завдань необхідно впровадити Стратегію інформаційної безпеки, яка стане основою для формування єдиного підходу до захисту інформаційного простору держави [п. 66] [4].

Як показує аналіз Стратегії національної безпеки України, ключовою увагою авторів є роль цифровізації в забезпеченні національної безпеки. Зокрема у двох напрямках. По-перше, цифровізація має вирішальне значення для підтримки інформаційної та кібербезпеки в умовах зовнішньої агресії. У такий період кіберзагрози стають важливою складовою гібридної війни. По-друге, цифровізація сприяє підвищенню цифрової грамотності населення та пришвидшенню процесу надання адміністративних послуг через «єдине вікно». Це є важливим для забезпечення функціонування державних інститутів у мирний час. Однак цифровізація не обмежується лише цими двома напрямками. Її роль є значною також у сфері національної безпеки, цивільного захисту та цивільної оборони. Вони мають бути ефективно функціонуючими як у мирний, так і в воєнний час. Зокрема, в умовах воєнного стану загрози у сфері цивільного захисту значно зростають, що вимагає швидкого реагування на нові виклики.

Процес цифровізації був прискорений внаслідок пандемії COVID-19. Це призвело до значних змін у всіх сферах суспільної життєдіяльності, включаючи освіту, медицину, податки, фінанси та інші. Саме пандемія стала каталізатором прискореного впровадження цифрових технологій. Цей процес набув особливої актуальності на тлі зовнішньої агресії. Вона додатково підкреслила важливість не лише активізації цифровізації, а й необхідності її всеохопного впровадження для забезпечення національної безпеки та стабільності на всіх рівнях управління.

Згідно з даними Міністерства цифрової трансформації України, пандемія стала фактором, що прискорив цифровізацію в Україні до значних масштабів. За період 2020-2021 років було реалізовано 94 проєкти цифрової трансформації. Цей процес охоплює такі критичні сфери, як захист довкілля, а також інші галузі, що становлять основу національної безпеки [1]. Додатково, за даними Мінцифри, кількість користувачів онлайн послуг зросла в п'ять разів. Це є свідченням

зростаючого попиту на цифрові інструменти серед населення. У результаті цього цифровізація охопила кілька важливих сфер, зокрема:

1. Сфера медичного захисту, де було реалізовано численні ініціативи для полегшення доступу до медичних послуг через онлайн-платформи.
2. Правозахист, де створено та ефективно функціонує підрозділ Національної поліції проти домашнього насильства «ПОЛІНА». Також активно розвивається система «електронного суду», що дозволяє прискорити розгляд справ.
3. Туристична сфера, де діє платформа «ДРУГ», яка сприяє розвитку безпечного туризму в Україні.
4. Сфера захисту довкілля, де активно впроваджуються цифрові технології для моніторингу та управління природними ресурсами.

Унаслідок зовнішньої агресії проти України було здійснено низку необхідних змін. Вони спрямовані на забезпечення нормального функціонування українського суспільства в умовах військового стану. Це не є типовими ситуаціями безпеки, характерними для пандемії COVID-19, коли основною загрозою були медичні, економічні та соціальні виклики. У період пандемії урядові дії не мали на меті порушення критичної інфраструктури, забезпечуючи безперервність державних функцій. Натомість війна проти України є значно серйознішою загрозою. Це потребує гнучкішого і оперативного реагування на безпеку як на рівні держави. Так і на регіональному рівні. Засоби цифровізації, ефективні в умовах пандемії, наразі не всі здатні забезпечити належний рівень безпеки у період воєнних дій.

Сучасні публічно-управлінські зміни в Україні значною мірою відбулися завдяки впровадженню цифрових технологій у процеси управління. Це стало важливим інструментом для оперативного реагування на надзвичайні ситуації. Зокрема, у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України було розроблено мобільний додаток. Він сповіщає громадян про повітряні тривоги та інші типи надзвичайних ситуацій, забезпечуючи оповіщення тих, хто перебуває в укриттях або не має доступу до сирен. Цей додаток є важливим елементом

національної системи цивільного захисту, яка в умовах війни повинна забезпечити оперативне інформування громадян про виникнення небезпек. З метою спрощення адміністративних процедур для постраждалих внаслідок агресії, була запроваджена нова функція в мобільному додатку «Дія». Завдяки цьому інструменту громадяни можуть безперешкодно звертатися до органів влади для отримання допомоги у разі втрати житла, майна або непрацездатності. Така цифрова платформа сприяє зниженню бюрократичних бар'єрів і прискорює надання державної підтримки постраждалим.

У ряді регіонів, зокрема в Харкові, було створено чат-бот у месенджерах для оперативного повідомлення про знайдені вибухонебезпечні предмети, зокрема снаряди. Це дозволяє громадянам взаємодіяти з відповідними органами для своєчасного нейтралізації загрози. Це є важливим аспектом забезпечення безпеки на рівні місцевих громад, де ризики від військових дій є найбільш очевидними. Крім того, в Україні запущено додаток для розмінування територій, розроблений спільно з Державною службою України з надзвичайних ситуацій та державною ІТ-компанією «Інфотех». Цей додаток дозволяє громадянам повідомляти про знайдені вибухонебезпечні предмети, переглядати мапи забруднених територій. А також додавати фотографії та описи небезпечних об'єктів. Зібрана інформація автоматично обробляється та передається до ДСНС України для подальших заходів щодо розмінування. Цей інструмент є важливим для забезпечення безпеки населення в умовах постійної загрози від вибухових пристроїв, що залишаються на звільнених територіях [9].

Державна ІТ-компанія «Інфотех» у співпраці з Державною службою України з надзвичайних ситуацій запустила додаток «Розмінування України». Він спрямований на посилення національної безпеки шляхом забезпечення оперативної взаємодії з населенням у питаннях виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів [9].

Застосунок «Розмінування України» має функціонал, що включає:

- можливість негайного інформування рятувальників про виявлені вибухонебезпечні та підозрілі об'єкти.

- доступ до інтерактивної мапи територій, які потенційно забруднені небезпечними предметами.
- опцію фіксації знайдених снарядів, мін та інших підозрілих об'єктів із можливістю додавання геоміток, фотографій і описів, що потім передається до ДСНС для подальшої обробки та реагування.

Очевидно, що державне управління демонструє значні успіхи у цифровій трансформації на основі державно-приватного партнерства (рис. 3.1).

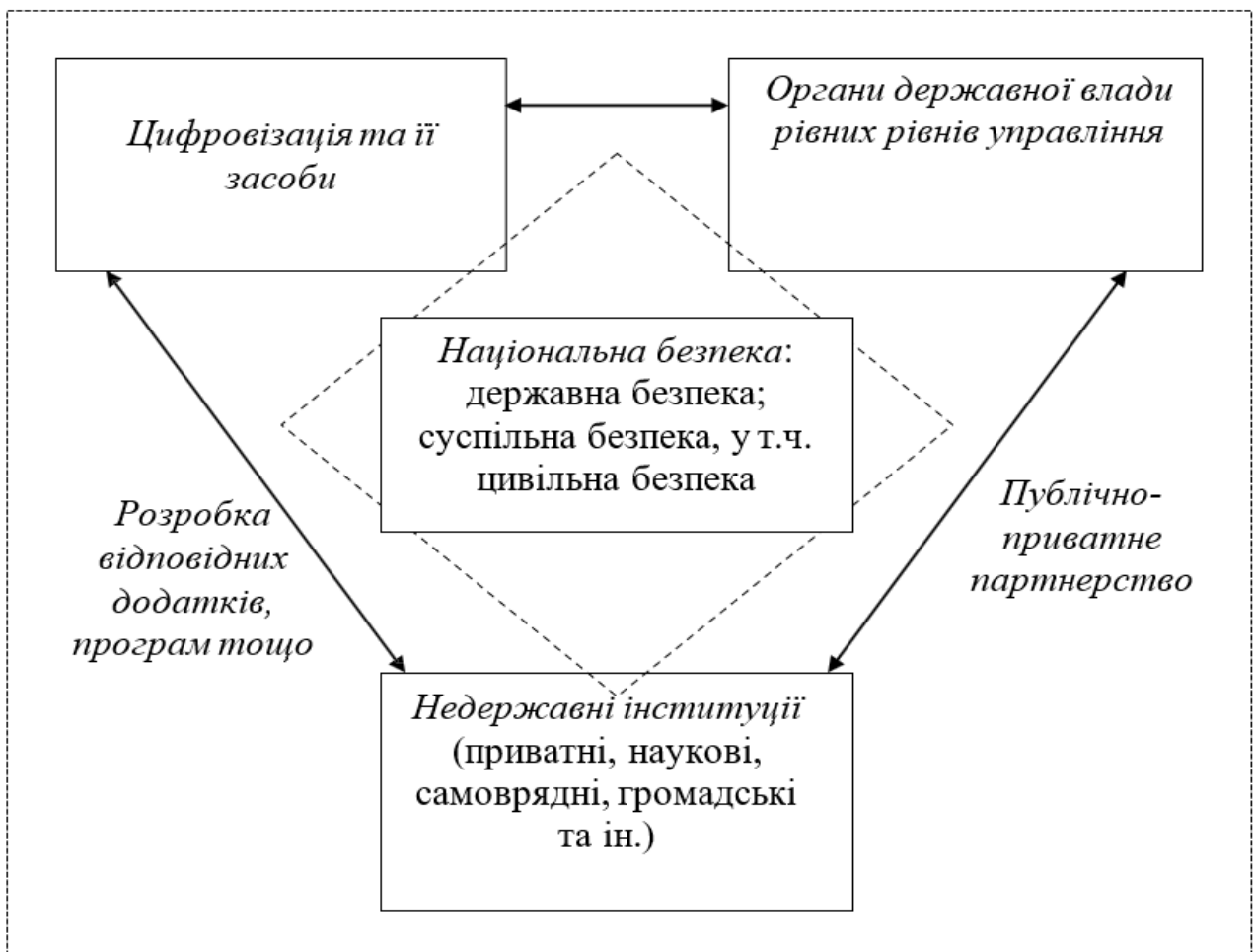

Рис. 3.1. Напрями використання цифровізації в державному та недержавному секторі в контексті забезпечення національної безпеки [53]

Система цифровізації в Україні розвивається через координацію державних органів. Зокрема, таких як Міністерство цифрової трансформації (Мінцифри) та Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), з приватними ІТ-компаніями і фрілансерами. Це партнерство забезпечує розробку

рішень, які підтримують як загальну систему національної безпеки, так і конкретні потреби цивільної безпеки [53].

Отже, цифровізація як інтегральний інструмент державного управління об'єднує зусилля державних і недержавних суб'єктів у реалізації заходів з оперативного забезпечення громадської безпеки. Завдяки цифровим інноваціям державні органи мають можливість реагувати на надзвичайні ситуації комплексно й швидко. Підтримуючи стабільність суспільного життя. Система національної безпеки, зокрема цивільного захисту та оборони, інтегрує технології для зниження ризиків і забезпечення злагодженого функціонування держави. Це підтверджує необхідність безперервної модернізації державного управління за рахунок цифрових технологій. Інституційна оптимізація державного управління у сфері безпеки набуває все більшої актуальності. Досягнення цієї мети значною мірою обумовлюється впровадженням цифрових засобів на всіх рівнях управління – центральному, регіональному та місцевому. Суспільство позитивно сприймає ці зміни, оскільки сьогодні цифровізація стала нагальною потребою, зумовленою вимогами часу та зовнішніми викликами. Зокрема, такими як пандемія COVID-19 і зовнішня агресія проти України.

Таким чином, цифровізація вже сьогодні формує оперативний та стратегічний інструментарій, що дозволяє державі ефективно реагувати на потреби населення. Досвід впливу позасистемних факторів виявляє важливість розширення напрямків цифровізації за рахунок публічно-приватного партнерства для забезпечення національної безпеки.

3.2 Урахування регіональної специфіки в державній політиці забезпечення національної безпеки

Регіон (англ. region) В. Мамонова у Енциклопедії державного управління (Київ, НАДУ, 2011) визначає як: адміністративно-територіальна одиниця субнаціонального рівня. Ця одиниця утворена в законодавчому порядку з урахуванням історичних, політичних, соціальних і культурних особливостей. Її

метою є здійснення державної політики та реалізації спільних інтересів населення. Що забезпечується діяльністю територіальних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Регіон є багатофункціональною системою, яка створюється шляхом синтезу політичних, екологічних, соціальних, економічних, психологічних та інших сфер життєдіяльності населення [42, с. 309].

Доцільно зазначити, що категорія «регіон» у широкому розумінні вживається для розмежування території країни за різними ознаками. Наприклад адміністративно-територіальними, географічними, етнічними та ін. З економічної точки зору під цією категорією розуміють відносно цілісну відтворювальну соціоеколого-економічну систему виробничої території. Вона є самостійною в адміністративно-організаційному відношенні, невід’ємною складовою частиною держави. Вона виділяється своїм економіко-географічним положенням, комплексом природних, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Спеціалізацією і структурою господарства, спільністю екологічних проблем. А також доволі високим рівнем внутрішніх соціально-економічних зв’язків [65].

У Законі України «Про засади державної регіональної політики» регіон - Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь [56].

Війна в Україні, активні бойові дії проходять у східних регіонах нашої держави, постраждали також і північні території. Державна політика національної безпеки повинна бути спрямована в першу чергу саме на ці регіони. Так, у Постанові КМУ № 731 від 18 липня 2023 р. «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад» визначено Порядок розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад [52]. У ньому зокрема сказано, що відновлення регіонів і територіальних громад здійснюється з метою ліквідації негативних наслідків збройної агресії російської федерації проти України. Також задля прискореного відновлення зруйнованих та/або пошкоджених об’єктів критичної та соціальної інфраструктури, об’єктів

житлового і громадського призначення до стану. Це дасть змогу забезпечити повернення в територіальну громаду та регіон внутрішньо переміщених осіб. Та біженців, створення сприятливих умов для діяльності суб'єктів господарювання незалежно від форми власності [52].

Тобто, необхідна увага держави до регіонального розвитку. Адже регіональний розвиток це багатогранний і багатоаспектний процес, який найчастіше розглядається з точки зору сукупності різних соціальних й економічних цілей. Він включає такі аспекти, як зростання виробництва і доходів; зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурі; зміни в суспільній свідомості, традиціях і звичках. Під якісними змінами розуміється зміна не тільки кількісних параметрів, що характеризують динаміку в розвитку окремих елементів системи. Але й докорінну зміну структури, що розкривається через взаємозв'язки між підсистемами та елементами всієї регіональної системи [39, с. 351-352].

Політика регіональної безпеки в умовах зовнішньої агресії та військового часу тісно пов'язана з національною безпекою. Нею відображаються загальні цілі та стратегії, які держава визначає для збереження стійкості та безпеки в усіх регіонах. Напрями публічного управління у сфері регіональної безпеки обумовлюються формою державного устрою. Також наявною політикою національної безпеки, яка визначає базові стандарти захисту на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу країни. Відповідно, регіональні механізми управління повинні бути здатними своєчасно і адекватно реагувати на загрози. Масштаби загроз можуть варіюватися залежно від поточної ситуації та ресурсів, доступних у конкретному регіоні (організаційних, економічних, адміністративних) [37, с. 50].

Національна безпека, за визначенням В. Антонова, є комплексом заходів, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави у різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Це сприяє сталому розвитку країни [27, с.12]. Водночас, О. Гончаренко пропонує розглядати національну безпеку як ступінь захищеності життєво важливих

інтересів, прав і свобод особи, суспільства і держави. Від рівня зовнішніх і внутрішніх загроз або ж відсутності таких загроз. Цей підхід підкреслює функціональну і ціннісну сутність національної безпеки. Яка включає як юридичні, так і соціокультурні аспекти, орієнтуючись на базові інтереси та цінності [27, с. 17].

Для подальшого розуміння сутності категорії «національна безпека держави» доцільно розглянути концептуальне розмежування, яке запропонував О. Капшик. Національна безпека може бути досліджена як в аспекті національних інтересів, так і у контексті базисних цінностей суспільства, що визначає стратегічні цілі державної безпекової політики [25, с. 110]. Розкриваючи сутність дефініції «національна безпека держави», доцільно звернути увагу на законодавче визначення даної категорії [38].

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку», національна безпека охоплює захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших стратегічних національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [60]. Водночас, система національної безпеки включає два основні аспекти: захист національних інтересів та створення безпекового середовища. Що сприяє вільному розвитку суспільства та кожного громадянина зокрема. Таким чином, національна безпека одночасно забезпечує захист держави і сприяє формуванню соціально-економічного та правового середовища. У якому можливий сталий розвиток як суспільства загалом, так і кожного його члена.

Об'єктами національної безпеки виступають як держава в її адміністративно-територіальній цілісності, так і окремі регіони, що є носіями специфічних характеристик. Зокрема, таких як політична система, територія, а також матеріальні та духовні цінності суспільства, що формують культурно-соціальну унікальність кожного регіону [38]. Такий розподіл акцентує увагу на особливому статусі регіонів як об'єктів національної безпеки. Враховується важливість захисту регіональної ідентичності та місцевих інтересів у складі єдиної державної системи безпеки. Регіональна безпека, будучи важливим

елементом національної безпеки, виступає вагомим чинником реалізації конституційних прав і свобод громадян. Вона стає основою забезпечення умов для самореалізації особистості, формування та розвитку ціннісної системи. А також функціонування державних інститутів. Основний принцип забезпечення безпеки полягає у взаємозалежності безпеки національного рівня та регіонального рівня. Це підкреслює необхідність їх гармонійної співпраці для ефективного забезпечення стабільності та сталого розвитку [38].

Національна безпека охоплює усі рівні суспільства і державного управління. Однак регіональна безпека фокусується на захисті інтересів та цінностей окремих соціальних спільнот, що мешкають на визначеній території. Також забезпечує захист їх культурної спадщини, економічних інтересів та безпеки життєдіяльності. Взаємозв'язок та взаємозалежність системи національної і регіональної безпеки відображено на рис. 3.2.

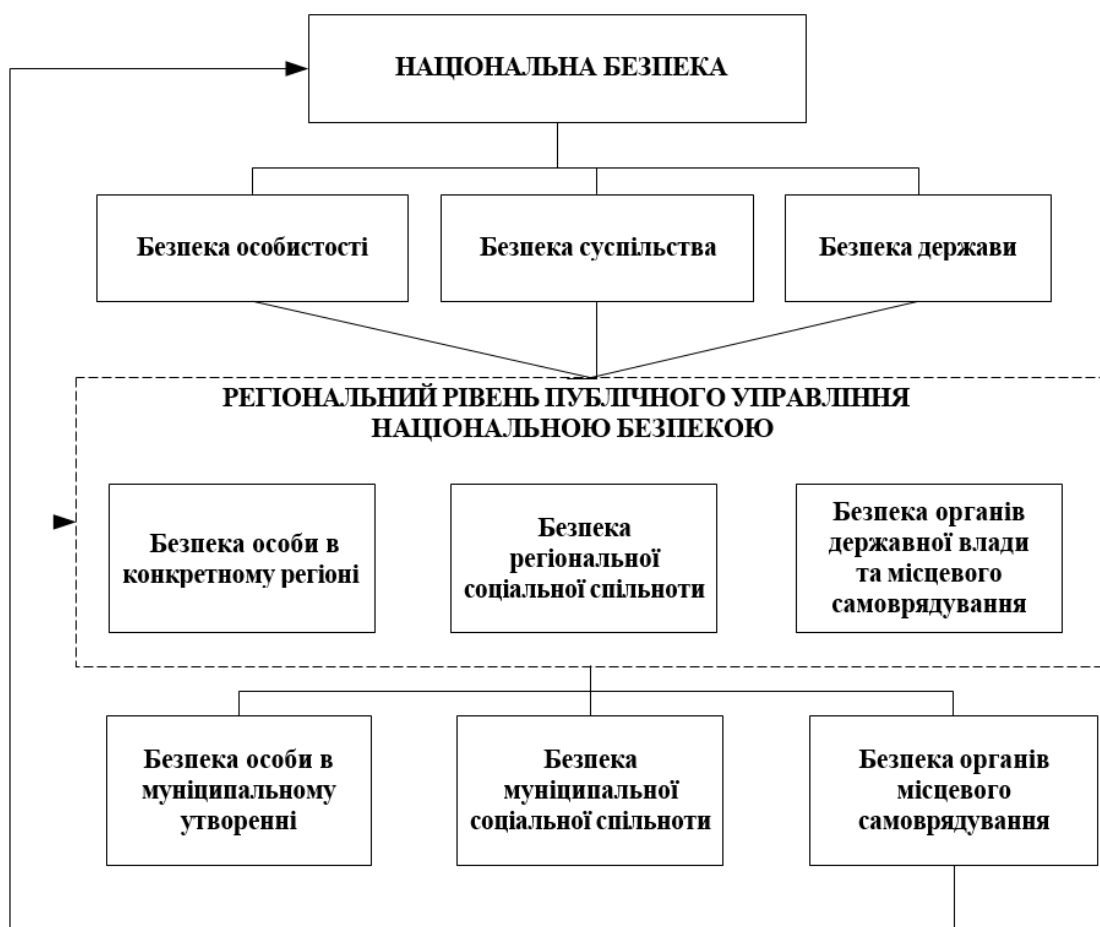

Рис. 3.2. Взаємозв'язок та взаємозалежність регіональної та національної систем безпеки [38]

Виокремлення регіональної безпеки в структурі національної безпеки є результатом необхідності адаптації політики публічного управління до специфічних особливостей кожного окремого регіону. Зокрема, у зв'язку з різноманіттям локальних загроз і потреб. Що зумовлені територіальними, соціально-економічними та політичними відмінностями. Цей диференційований підхід дозволяє розглядати національну безпеку як багаторівневу систему. Ця система охоплює муніципальний, регіональний та глобальний рівні національних інтересів України, де кожен з рівнів перебуває у взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими. Таким чином, регіональна безпека не є ізольованою системою. Вона функціонує у синергії з іншими рівнями, зокрема через механізми публічного управління та злагоджену координацію відповідних заходів національної безпеки [27].

На муніципальному рівні безпеки йдеться про захист життєвих інтересів населення конкретних адміністративно-територіальних одиниць. Наприклад, прифронтових муніципалітетів, де наявні значні загрози для життя громадян, доступу до продуктів харчування, медичних послуг і базової інфраструктури. У муніципалітетах Центральної та Західної України більш актуальними є питання економічної безпеки. Зокрема зайнятості населення та екологічного благополуччя. Ці пріоритети визначають підходи органів місцевого самоврядування та державної влади до розробки та реалізації програм з безпеки на муніципальному рівні. Там головним акцентом є забезпечення базових умов життєдіяльності для населення в умовах різних регіональних викликів і загроз. Регіональний рівень безпеки охоплює забезпечення стабільності та стійкості внутрішніх суспільних відносин у контексті політико-територіальної організації держави, і функціонує як підсистема загальної системи національної безпеки. Водночас регіональна безпека є комплексним інститутом, що інтегрує елементи різних сфер діяльності, безпека яких гарантується відповідно до національного законодавства. Ця підсистема виконує функцію координації і контролю для забезпечення внутрішньої безпеки на регіональному рівні. Її специфіка полягає у відповідальності органів державної влади на місцях та органів місцевого

самоврядування за безпеку територій і громадян, що проживають у межах цих регіонів.

Система публічного управління виступає ключовим суб'єктом забезпечення регіональної безпеки. Вона спрямовує свої зусилля на забезпечення відповідного рівня захисту і задоволення інтересів місцевого населення. Забезпечення регіональної безпеки здійснюється через цілеспрямоване впровадження політики органами публічної влади. Ці органи покликані підтримувати баланс інтересів населення в межах одного регіону та сприяти стабільності внутрішньополітичної ситуації. Це, у свою чергу, стає основою внутрішньої державної політики. Адже ефективне вирішення завдань регіональної безпеки зумовлює стійкість загальної національної системи безпеки. Також забезпечує підвищення рівня довіри до державних інститутів з боку населення.

Політика публічного управління у сфері регіональної безпеки є ключовим компонентом забезпечення загальної системи національної безпеки. Ця система спрямована на збереження соціального середовища, територіальних ресурсів та захист життєво важливих інтересів регіону. Задля досягнення цих цілей необхідно формувати систему публічного управління, яка ґрунтується на стратегічних пріоритетах національної безпеки. Зокрема, узгоджених зі Стратегією національної безпеки України. Важливим аспектом цього процесу є інтеграція загальнонаціональних цінностей – свободи, незалежності, територіальної цілісності, гуманізму та патріотизму. Такі цінності слугують фундаментом для формування політики безпеки на регіональному рівні. Такий підхід забезпечує стабільний стан національної безпеки, досягнутий шляхом збалансованого та системного розвитку регіонів і окремих територій.

Одним із стратегічних пріоритетів публічного управління регіональною безпекою у середньостроковій перспективі є розробка механізмів, спрямованих на скорочення рівня міжрегіональної диференціації у соціально-економічному розвитку. Цього можливо досягти лише завдяки збалансованому територіальному розвитку. Це передбачає активну участь органів місцевого

самоврядування у процесі прийняття рішень та реалізації заходів регіональної безпеки. Лише за умов активного залучення цих органів можна досягти оптимального рівня взаємодії між регіональними та національними інститутами. Це значно підвищить ефективність запроваджуваних безпекових заходів [38].

Таким чином, регіональна безпека є не лише складовою національної безпеки, але й самостійною підсистемою. Вона забезпечує захищеність життєво важливих інтересів. Важливо відзначити, що залежно від рівня соціально-економічного розвитку, регіони можуть мати різні ступені вразливості до внутрішніх та зовнішніх загроз. Це обумовлює різноманітність підходів до реалізації безпекових заходів у різних частинах країни. Переважно, пріоритетні інтереси національної та регіональної безпеки збігаються. Проте існують певні протиріччя, викликані специфікою локального середовища безпеки та нерівномірним розвитком регіонів. Це іноді призводить до необхідності корекції підходів до забезпечення регіональної безпеки. Заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах розвитку окремого регіону мають проводитися у тісній взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Це сприяє підвищенню ефективності виконання органами державної влади та органами місцевого самоврядування своїх повноважень. Окреслені повноваження реалізується через координацію та інтеграцію прийнятих на національному, регіональному та муніципальному рівнях заходів. Результатом такої координації є зміцнення соціально-економічної стабільності, а також посилення здатності регіону протистояти зовнішнім загрозам і підтримувати внутрішню безпеку на належному рівні.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено узагальнення щодо організації системи національної безпеки на регіональному рівні та розроблено практичні рекомендації щодо формування державної політики забезпечення національної безпеки на регіональному рівні в Україні. Сутність основних висновків полягає в наступному:

1. На підставі проведеного дослідження визначено, що у понятійному сенсі державна політика забезпечення національної безпеки на регіональному рівні є не політикою забезпечення інтересів суб'єктів. Оскільки механізмом забезпечення умов безпечного існування, тобто умов, на які суб'єкт впливає і над якими здійснює реальну владу. Державна політика забезпечення національної безпеки на регіональному рівні країни замикається на процесі створення умов, за яких реалізовувалися б інтереси особистості, держави та суспільства, здійснювалися би поставлені ними цілі. Основою яких є демократичні, європейські цінності. Особливо це актуально для України, яка знаходиться у мовах війни з агресором – російською федерацією.

2. Визначено, що національна безпека держави, як об'єкт організаційно-правового захисту та охорони населення, охоплює специфічну сферу суспільних відносин, спрямованих на створення безпечних умов для сталого розвитку та гармонійного становлення суспільства. В рамках цього підходу національну безпеку слід розглядати як складну систему взаємодій між суб'єктами сектору безпеки й оборони, які працюють у напрямку забезпечення захисту на всіх рівнях — від базового до спеціалізованого. Залежно від типу загроз та пріоритетів, доцільно виокремлювати конкретні форми координації та співпраці суб'єктів сектору безпеки, які забезпечують практичну реалізацію національної безпеки. До таких форм взаємодії належать:

1) проведення спільних операцій та заходів – це включає комплексні дії, спрямовані на нейтралізацію загроз безпеці через об'єднання сил і засобів різних підрозділів;

2) здійснення спільних навчань та тренувань – проводяться для підвищення рівня готовності до спільного реагування, координації дій у надзвичайних ситуаціях та адаптації до нових загроз;

3) обмін інформацією, включаючи оперативну – передбачає комунікацію та обмін актуальними даними між суб'єктами безпеки, що є критично важливим для прогнозування та попередження потенційних загроз;

4) проведення спільних нарад, конференцій, семінарів – такі заходи сприяють формуванню єдиного підходу до забезпечення національної безпеки, обміну досвідом та напрацюванню нових стратегічних підходів у відповідь на динамічні виклики безпеці.

Ці форми взаємодії дозволяють забезпечити цілісність системи національної безпеки та підтримувати її адаптивність в умовах змінного середовища.

3. Доведено, що при всебічному аналізі питання забезпечення національної безпеки суспільство слід розглядати як ключовий суб'єкт, оскільки саме воно є об'єднуючою силою предметно-практичної діяльності у сфері безпеки. Це означає, що не лише окремі індивіди чи групи можуть виступати суб'єктами забезпечення національної безпеки. Але й суспільство загалом, яке володіє сукупністю соціальних ресурсів і здатністю впливати на стабільність держави. Суспільство, як цілісний суб'єкт національної безпеки, охоплює багаторівневу структуру взаємодії, що включає різні інституційні та соціальні рівні.

На першому рівні знаходяться органи державної влади, які відіграють провідну роль у формуванні політики безпеки. Розробці нормативно-правової бази та координації дій для зниження ризиків і протидії загрозам. Цей рівень включає як державні адміністрації, так і спеціалізовані органи безпеки, покликані здійснювати профілактичні заходи та підтримувати порядок на національному та регіональному рівнях. Другий рівень складають суспільно-політичні та громадсько-політичні об'єднання. Які, діючи через організації громадянського суспільства, забезпечують канали комунікації між державою та

суспільством. Цей рівень виконує роль посередника, що сприяє поширенню інформації, організації заходів з підвищення обізнаності населення про питання безпеки. А також створює умови для реалізації громадянського контролю за процесами забезпечення національної безпеки. Наступним рівнем є творчі об'єднання громадян, які представляють специфічну групу в рамках суспільства. Здатну сприяти зміцненню національної безпеки шляхом культурно-просвітницької діяльності та створення ідейно-патріотичного простору. Це підвищує рівень солідарності серед населення та сприяє формуванню позитивного ставлення до національних інтересів. На останньому, але не менш значущому рівні знаходяться окремі громадяни, які в межах власної активності. Та відповідальності можуть зробити внесок у забезпечення безпеки через дотримання правових норм, участь у заходах національної оборони або підтримку ініціатив з розвитку громад. Суспільство в цілому, завдяки такій диференційованій структурі, стає багаторівневим суб'єктом, здатним забезпечувати національну безпеку як на макрорівні. Так і на індивідуальному рівні, що суттєво підвищує ефективність загальнонаціональних заходів безпеки та підтримує стабільність держави у складних умовах.

4. Аналіз наукової думки вказує на суб'єктивний характер інтерпретації вченими класифікаційних характеристик, за якими відбувається диференціація видів взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки. Визначено, що базовими формами такої взаємодії є:

— координаційна взаємодія, що включає як відомчу, так і міжвідомчу координацію. Відомча координація спрямована на узгодження дій в межах внутрішніх процесів конкретного суб'єкта сектору безпеки й оборони, тобто внутрішня взаємодія. Міжвідомча координаційна взаємодія, своєю чергою, охоплює узгодження дій між різними суб'єктами цієї системи, і здійснюється як у плановому порядку, так і в екстрених випадках між керівництвом міністерств, відомств і служб. Така діяльність об'єктивується через спеціалізовані координаційні штаби, центри, групи тощо, і включає зустрічі, наради, обмін інформацією та обговорення. А також реалізацію спільних операцій, обміну

необхідною інформацією та проведення навчань, де суб'єкти сектору безпеки й оборони взаємодіють між собою.

— регіональна безпека як складова національної безпеки та самостійна підсистема національної безпеки характеризується станом захищеності життєво важливих інтересів регіонального рівня. В залежності від соціально-економічного розвитку конкретного регіону змінюється рівень захищеності національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Основні інтереси регіональної та національної безпеки переважно збігаються, однак можуть виникати суперечності, обумовлені специфікою безпекового середовища та нерівномірністю розвитку регіонів. Для досягнення цілей національної безпеки на регіональному рівні важливим є забезпечення тісної взаємодії з інститутами громадянського суспільства, що дозволяє посилити ефективність реалізації владних повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування. Координація заходів, прийнятих на національному, регіональному та муніципальному рівнях, дозволяє підтримувати соціально-економічну стабільність і протидіяти зовнішнім загрозам.

— субординаційна та реординаційна взаємодія, які базуються на ієрархічній нерівності учасників комунікаційного процесу. Субординаційна взаємодія передбачає підпорядкування однієї сторони іншій в рамках комунікаційного процесу. Що дозволяє забезпечити узгодженість дій на оперативному та стратегічному рівнях. Реординаційна взаємодія, з іншого боку, передбачає перерозподіл повноважень між учасниками на основі нових обставин. Що виникають у процесі здійснення управлінських функцій, дозволяючи адаптуватися до змін безпекового середовища.

5. Зроблено висновок, що ефективний захист національних інтересів можливий лише за умов цілеспрямованої, узгодженої діяльності державних і громадських інституцій. А також активної участі громадян у процесах виявлення й попередження загроз, спрямованих проти безпеки особи, суспільства та держави. Така взаємодія формує основу управлінських процесів у сфері забезпечення національної безпеки, яка базується не на формальному аналізі

нормативно-правових принципів чи індивідуальних психологічних особливостей. А й на функціонуванні соціальних процесів, що характеризуються певною стабільністю та регулярністю поведінкових патернів. Ці процеси соціальної взаємодії виступають критичними компонентами, що забезпечують системність і скоординованість у підходах до національної безпеки на всіх рівнях, включно з регіональним.

Таким чином, державна система національної безпеки на регіональному рівні виступає складною, багаторівневою сукупністю взаємопов'язаних компонентів. Кожен з яких є автономною системою, здатною до самостійного функціонування. Ці елементи складаються з національних цінностей, інтересів і цілей, що визначають загальні орієнтири безпекової політики; потенційних і реальних загроз, які підривають. Або можуть підривати національні інтереси. І, зрештою, системи заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки. Кожен із зазначених елементів взаємодіє в єдиній структурі, формуючи адаптивний і динамічний механізм реагування на внутрішні та зовнішні загрози, що дозволяє ефективно підтримувати стабільність та безпеку на регіональному рівні.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. 12 проєктів у сфері захисту довкілля увійшли до плану цифрової трансформації країни. URL: <https://mepr.gov.ua/news/36859.html>.
2. Андреев С. О. Підхід до періодизації історії розвитку функції держави щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 2. С. 19-25.
3. Бакуменко В. Д. Програмно-цільовий підхід у державному управлінні // *Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України* ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с. С. 571-573.
4. Бакуменко В. Д. Процес державного управління. *Енциклопедія державного управління [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України*. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с. С. 127-128.
5. Бакуменко В. Д., Попов С. А. Державна політика. *Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України* ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с. С. 122-123.
6. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування : В 2-х Т. / А. В. Степаненко, О. М. Ральчук та ін. К. : Наукова думка, 2018. Т. 1. 392 с.
7. Бінько І. Публічне управління і публічне адміністрування:

співвідношення понять. Вісник АПСВТ. 2020. № 3-4. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3-4_2020-41-47.pdf.

8. Буртовий Р. В. Проблемні питання термінології в правових засадах забезпечення національної безпеки. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. Випуск 2023. Вип. 2 (19). <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19333/1/Burtovyir.pdf>.

9. В Україні створили додаток для розмінування територій. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/v-ukrajini-stvorili-dodatok-dlja-rozminuvannja-teritorij.html>.

10. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. *Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування*. Асоціація міст України. Київ: Вид-во ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

11. Велика українська енциклопедія адміністративного права. URL: <https://vue.gov.ua/%BE>.

12. Волошин С. М. Нормативно-правове забезпечення техногенно-природної безпеки / С. М. Волошин. *Надзвичайна ситуація*. 2018. № 1. С. 33—35.

13. Галушко С. П. Теоретичні засади публічного управління у сфері національної безпеки в умовах цифровізації. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/20336/1/9Galushko.pdf>.

14. Глущенко Ю. Програмно-цільовий метод як форма реалізації політики публічного адміністрування. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:0/bitstream.pdf>.

15. Голомша М. Майбутнє України за спроможною і потужною громадою / Голомша М. *Україна молода*. 2023. 20 грудня.

16. Горелий С. С. інституціонально-стратегічні аспекти механізмів публічного управління в сфері національної безпеки. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19337/1/Goreliy.pdf>

17. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення : монографія / Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
18. Домбровська С. М., Полторак С. Т. Механізми формування безпеки держави. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_1_21.
19. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. *Збірка договорів Ради Європи. Офіційне видання*. К. : Парламентське видавництво, 2017. С. 187-199.
20. Євсюков О. П. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій / О. П. Євсюков. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 263—267.
21. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник: у 2-х ч.: Ч. I / В. А. Омельчук, М. П. Стрельбицький, С. Г. Гордієнко та ін.; за заг. ред. А. М. Кислого і М. П. Стрельбицького. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 304 с.
22. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, Е. М. Лібанова, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с.
23. Інституціональне забезпечення розвитку публічної влади на місцевому рівні: монографія / [О. Б. Коротич, Ю. О. Куц., Н. М. Мельтюхова та ін.] ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. О. Б. Коротич, к.держ.упр., доц. Л. В. Набоки. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. 150 с
24. Історична довідка про діяльність РНБОУ. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Istorychna-dovidka-pro-diialnist-Rady-natsionalnoi-bezpeky-i-oborony-Ukrainy.html>.
25. Капштик О. В. Поняття і сутність стратегічних комунікацій як засобу забезпечення національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16.

С. 109-113.

26. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні моделі / А. Б. Качинський. К., 2014. 472 с.

27. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 336 с.

28. Кобко Є. В. До характеристики правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки України. *Наше право*. 2022. № 1. С. 188–193.

29. Кобко Є. В. Правове регулювання забезпечення національної безпеки в Україні: виклики сьогодення. *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 179–188.

30. Ковбасюк Ю. В., Бакуменко В. Д. Державне управління. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. - К. : НАДУ, 2011. Т 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с. С. 157-159.

31. Колодій А. Ф. Публічне врядування і публічне адміністрування. *Енциклопедія державного управління* [Текст] : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.] ; Львівський регіональний інститут державного управління Національна академія державного управління при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с. С. 488-490.

32. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

33. Концепція забезпечення національної системи стійкості. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.

34. Копанчук В. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op>.

35. Копанчук В. О. Концептуальні засади національної безпеки України в умовах глобалізації з акцентом світового досвіду. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. видання. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1614>.
36. Копанчук В. О. Становлення та розвиток державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в сучасних глобалізаційних умовах. Х. : НУЦЗУ, 2020. 272 с.
37. Корнієцький О. В., Орел А. М. Методологічні аспекти сучасних технологій публічного адміністрування: інноваційні інструменти. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С. 45-51.
38. Косач І. А., Маргасова В. Г., Руденко О. М. Публічне управління національною безпекою: регіональний вимір. *Право та державне управління*. 2023. № 2. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2023/45.pdf.
39. Кузнецов А. О. *Регіональний розвиток. Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. С. 351-352.
40. Кулінська А. В. Механізм забезпечення національної безпеки України як об’єкт управління цілеспрямованого впливу. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No1/75.pdf>.
41. Куц Ю.О., Решеvecь О.В. Територіальна громада: управління розвитком. Харків : Вид-во «Константа», 2013. 351 с.
42. Мамонова В. В. *Регіон. Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія: О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2011. С. 309-310.

43. Махортов П. Поняття “цивільна оборона (захист)” у системі державного управління як складова громадської безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 2. С. 92-99.

44. Методичні рекомендації щодо підготовки та захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування / уклад. С. В. Газарян. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2020. 32 с. URL: https://kbuapa.kh.ua/wp-content/themes/kbuapa/filesforpages/other/vymogy_mag_20190718.pdf.

45. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник / Г. П. Ситник, М. Г. Орел; за ред. Г. П. Ситника. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372. с.

46. Національна безпека України: Складові елементи та виклики сьогодення. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/natsionalna/>

47. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан, тенденції розвитку) : навч. посіб. / [Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. ; за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник]. Ірпінь. 2000. 304 с.

48. Одінцева Г. С. Об'єкт державного управління / Одінцева Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М. *Енциклопедичний словник з державного управління* / [за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна]. К. : НАДУ, 2010. С. 487.

49. Омелько І. І. Конституційно-правовий статус ради національної безпеки і оборони України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/290548/284148>

50. Пономаренко Г. О. Система управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки в державі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. - 2007. - № 37. - С. 177-182.

51. Порядок визначення територій відновлення. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text>.

52. Порядок розроблення, реалізації та моніторингу плану відновлення та розвитку регіонів і планів відновлення та розвитку територіальних громад. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text>.

53. Примуш Р. Б. Роль цифровізації в системі публічного управління у сфері національної та цивільної безпеки в Україні. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16891/1/Primush.pdf>

54. Про Раду національної безпеки і оборони України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

55. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 22.03.2000 р. № 1602-III. Дата оновлення: 02.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

56. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

57. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

58. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад. Постанова КМУ № 731 від 18 липня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text>.

59. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 21.11.2019).

60. Про національну безпеку України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

61. Про правовий режим надзвичайного стану. Закон України від 16 березня 2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1550-14>.

62. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua>

63. Регіональна політика та місцеве самоврядування : підручник / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова, В. В. Наконечний, О. В. Ольшанський ; за заг. ред.

д.держ.упр., проф. В. В. Мамонової. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. 208 с.

64. Резнікова О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/strategichnyy-analiz-bezpekovo-ho-seredovyshcha-ukrayiny>

65. Романова Т. Теоретичні підходи до розуміння сутності поняття «регіон». *Ефективна економіка* 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

66. Рубан А. В. Національна безпека як об'єкт державного регулювання / А. В. Рубан. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2018. Вип. 2 (9). С. 58–62.

67. Рубан А. В. Правовий механізм державного управління у сфері національної безпеки України / А. В. Рубан. *Право та державне управління*. 2018. № 4. С. 188–192.

68. Рубан А. В. Розвиток державної політики щодо забезпечення національної безпеки / А. В. Рубан. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія: Державне управління. 2019. Вип. 1 (10). С. 60–64.

69. Сиротін, В. Д. Особливості цифровізації у сфері публічного управління. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування 2023. № 9. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-06>.

70. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с. С. 182-183.

71. Ситник Г. П. Система забезпечення національної безпеки. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. :

НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 518-519.

72. Ситник Г. П. Стан воєнний. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 601-602.

73. Сталий розвиток територіальної громади: управлінський аспект : моногр. / [Ю. О. Куц, В. В. Мамонова, О. К. Чаплигін та ін. ; за заг. ред. Ю. О. Куца, В. В. Мамонової]. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ „Магістр”, 2008. 236 с.

74. Стратегія національної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>.

75. Стратегія розвитку Харківської області на 2021-2027 роки. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdzili/717/102538>

76. Сурмін Ю. П., Бакуменко В. Д., Михненко А. М та ін. Енциклопедичний словник з державного управління: за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

77. Сучасний словник іншомовних слів : Близько 20 тис. слів і словосполучень / [Уклали : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. К. : Довіра, 2006. 789 с.

78. Територіальна громада: занневість, дієвість ; [Моногр.] // за заг. Ред. Ю. О. Куца. Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 2011. 340 с.

79. Територіальна громада: управління розвитком : [Моногр.] / За заг. ред. Ю. О. Куца Х. : Вид-во "Константа", 2013. 540 с.

80. Територіальна організація влади в Україні : навч. посіб. / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова ; за заг. ред. д.держ.упр., проф. В. В. Мамонової. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. 212 с.

81. Територіальна організація влади в Україні : опорний конспект лекцій / ук. Ю. О. Куц, В. В. Мамонова. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2013. 40 с.

82. Харків'ян просять скористатися ботом для повідомлення про знайдені снаряди. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/news/kharkivyan-prosyat-skoristatisya-botom-dlya-povidomlennya-pro-znaydeni-snaryadi-49920.html>.

83. Шойко В. А. Історія становлення та розвитку функцій держави у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. *Теорія та практика державного управління*. 2020. № 1. С. 60-65.

84. Якісні управлінські послуги – головна умова підвищення довіри населення до органів влади : За заг. ред. Ю. О. Куца, С. В. Красноп'ярової. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. 192 с.

85. Bank, Managing Development / The Governanc Dimension. URL: <http://wwwwds.worldbank.org>.

86. Pavlenko S., Sevruck V., Kobko Ye. Training Police Officers in the Conditions of Reforming the System of Education of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in Accordance with European Standards. *Science and Education*. 2017.

87. Roger Fisher, Bill Urey and Bruce Patten. Negotiations without defeat. *Harvard Method. Sudo Null company*, 2019. URL: <https://sudonull.com/post/12283-Summary-of-the-book-Negotiations-without-defeat-Harvard-Method>

88. Shumilo O. M., Anisimova H. V., Shekhovtsov V. V., Kobko Ye. V. Modern legislation to protect the environmental interests of citizens: new challenges in the context of armed conflict. *Lex Humana*. 2022. Vol. 14. No. 2. P. 107-120. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2234>.World

89. Shvets D. V., Loshytskyi M.V., Zhukova Ye. O., Kobko Ye. V. Perspective directions of the public administration development in a modern state: new views under martial law. *Lex Humana*. 2022. Vol. 14. No. 1. P. 503-516. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2363> (Web of Science).

90. Varkhov Andrii. The structure of the administrative and legal mechanism of security actors' interaction to ensure national security. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. №2. P. 77–82.

ДОДАТКИ

Додаток А

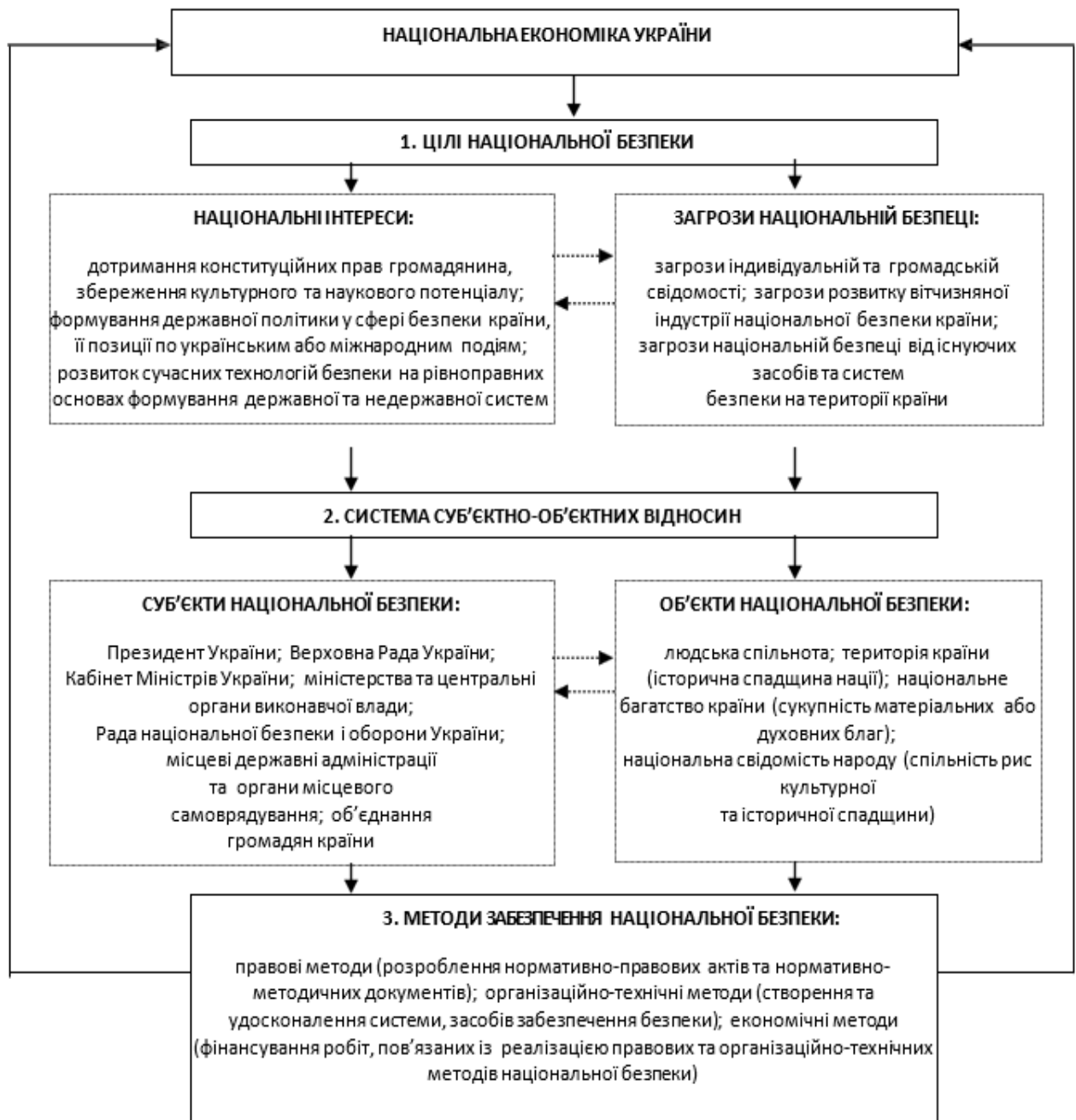
Категорійне визначення елементів механізму

забезпечення національної безпеки

Категорії	Зміст категорії
1	2
Зміни	Перебуваючи у русі під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх сил, механізм зазнає певних змін, котрі пов'язані з переходом структур та зв'язків із одного стану в інший, з виникненням або зникненням тієї чи іншої складової. Однак, глибокі зміни виникають у системі, як правило, тоді, коли упорядкованість зв'язків, що становлять її внутрішню структуру, вже не може забезпечувати ефективність їх функціонування, можливість адаптуватися до змін внутрішніх або зовнішніх умов. У такому разі, як справедливо зазначає А. Семенченко, протиріччя, котрі пронизують механізм, загострюючись щодо деструктивно-конструктивних конфліктів, призводять до змін, які мають своїм результатом утворення нової впорядкованості зв'язків, перехід її до нового якісного стану
Потреби	Розуміння механізму забезпечення національної безпеки країни в суспільствах транзитивного типу як організованої діяльності, що носить цілеспрямований характер і переслідує певну мету, передбачає усвідомлення їх зумовленості. Основний зміст цих цілей, а також спрямованої діяльності суб'єктів, визначається потребами функціонування чи розвитку особистості, держави та суспільства, а також об'єктивними умовами (роль системи національної безпеки в суспільстві, розвиток суспільства та функціонування державних чи суспільних інститутів)
Вимоги	На підставі об'єктивного змісту цілей, а не лише адекватності суб'єктів національної безпеки країни, формуються вимоги щодо створення сприятливих передумов із реалізації механізмом забезпечення національної безпеки онтологічного призначення. Результатом виступає реалізація вимоги об'єктивних законів, які визначають взаємозв'язки суспільства (держави) і системи забезпечення національної безпеки України
Результати	На основі усвідомлення своїх інтересів суб'єкти безпеки формують мету щодо механізму забезпечення національної безпеки країни як ідеальний образ бажаного результату. Для досягнення поставленої мети серед наявних умов підшукуються відповідні засоби реалізації

Додаток Б

Механізм забезпечення національної безпеки України

Додаток В

Аналіз кластерів ОПК України, необхідних для асиметричного стримування зовнішньої агресії до 2030 року

Кластер ОПК	Бали (максимум 7 балів)	Роки
Ракетна програма України, високоточні засоби ураження, протикорабельні ракетні комплекси	6,79	2021-2025
Системи радіоелектронної боротьби, радіоелектронної розвідки, протиповітряної оборони	6,58	2021-2030
Безпілотні повітряні, наземні та морські рухомі апарати (розвідувальні та ударні дрони)	6,50	2021-2030
Єдина автоматизована система управління безпекою країни, технології автоматизованого управління війнами	6,25	2021-2030
Засоби космічної розвідки (угруповання супутників)	6,00	2021-2030
Високоточні системи протитанкової оборони, високоточна стрілецька зброя	5,75	2021-2025
Москитний морський флот, сукупність малих бойових кораблів	5,50	2021-2030
Рухомі бронемашини широкого призначення	3,50	2021-2025
Транспортна авіація та ударні гелікоптери	3,50	2021-2025